

Justiitsministri määruse „Riigi toetatav õigusnõustamine“ eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Justiitsministri määrus „Riigi toetatav õigusnõustamine“ (edaspidi ka *määrus*) kehtestatakse riigi õigusabi seaduse (RÕS) § 31 lg 3 alusel. Määrusega kehtestatakse riigi toetatava õigusala esmanõustamise (edaspidi ka *õigusnõustamine*) sihtgrupp ja õigusvaldkonnad, toetuse jagamise konkursi tingimused ja kord, nõuded taotlusele ja toetuse taotlejale, nõuded toetatavale õigusabile ja selle andmise korraldamisele, riigieelarvest toetatava õigusabi vajaja omaosalusmäär ning nõuded toetuse saaja aruandlusele.

Kehtiva määruse alusel 2017. a korraldatud konkursi korraldamisel ning konkursi võitjaga sõlmitud lepingu kehtivuse ajal on ilmnenud mitu kogemuslikku kitsaskohta, mida eelnõuga enne uue konkursi väljakuulutamist reguleeritakse. Lisaks täiendatakse õigusnõustamise viiside loetelu, nõudeid taotluse esitajale ja taotlusele, laiendatakse taotluste hindamise kriteeriume ning täpsustatakse nõudeid aruande esitamisele. Eelnõu käsitleb ka erivajadustega isikute ja eakate õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse jagamise tingimusi ja korda, mis varem kehtestati justiitsministri käskkirjaga.

Ulatuslike sisuliste ning määruse ülesehitust puudutavate muudatuste tõttu koostati õiguselguse huvides uus terviktekst ning tunnistatakse kehtetuks justiitsministri 5. jaanuari 2017. a määrus nr 1 „Üldise õigusnõustamise sihtgrupp ja õigusvaldkonnad ning selle nõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse jagamise tingimused ja kord“. Ühtlasi muudeti senisest lühemaks määruse pealkiri, väljendatakse kokkuvõtlikumalt eelnõu sisu. Täpne ülevaade eelnõu reguleerimisalast sätestatakse eelnõu üldsätetes.

Muudatuste kohaselt võib edaspidi õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks eraldatava toetuse jagamiseks kuulutada välja konkursi õigusnõustamiseks nii ühel kui mitmel viisil. Õigusnõustamise viisid on määruses loetletud järgmiselt: kohtumisega õigusnõustamine, õigusnõustamine eesti- ja venekeelse veebilehe www.juristaitab.ee ja www.juristaitab.ee/ru (edaspidi ka *veebilehed*) kaudu esitatud küsimustele vastamise näol ning õigusnõustamine juturoboti vahendusel. Muudatus võimaldab Justiitsministeeriumil paindlikku lähenemist ning otstarbekaima lahenduse leidmist, arvestades nii abivajaja huve kui ka riigi eesmärke ja võimalusi käesoleval hetkel. Lisaks kohtumisega ja veebilehtede kaudu õigusnõustamisele nähakse eelnõus ette võimalus juturoboti kui virtuaalse abilise kasutamine õigusnõustamisel. Juturobotiga pakutav infotehnoloogiline lahendus võimaldab muuta esmase õigusabi saamise abivajajale mugavamaks ja kiiremaks. Erinevate õigusnõustamise viiside kombineerimine loob eelduse pakkuda õigusnõustamist võimalikult paljudele abivajajatele, teha seda aegsasti ning kasutada selleks abivajajale sobivaimat kanalit.

Eraldi peatükina käsitletakse eelnõus erivajadustega isikute ja eakate õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse jagamise tingimusi ja korda. Kuna tegemist on konkreetsele sihtgrupile suunatud konkursiga ning toetust makstakse sihtgrupi esindusorganisatsioonile, on ka vastavad nõuded sätestatud eraldi. Regulatsiooni puhul on arvestatud pakutava teenuse erisusi võrreldes õigusala esmanõustamise peamise sihtgrupi teenindamiseks korraldatava konkursiga. Sealhulgas ei kehti sihtgrupi kohta sissetuleku ülempiiri nõue.

Eelnõu kohaselt ei kasutata õigusalaseks esmanõustamiseks ette nähtud riigi toetust edaspidi kohtus esindamiseks (v.a maksekäsu kiirmenetluse avalduse esitamine) ja kohtudokumendi koostamiseks.

Paralleelselt kohtus esindamise välistamisega vähendatakse võrreldes senise regulatsiooniga ka riigi toetatavate kohtumisega õigusnõustamise tundide arvu. Konkursi võitjale makstakse täies ulatuses toetust esimese kahe õigusnõustamise tunni eest kalendriaastas konkursi võitja taotluses märgitud õigusnõustamise tunnitasu määrast. Kui abivajaja soovib saada õigusnõustamist ka pärast kahe tasuta tunni täitumist, nõustab konkursi võitja abivajajat edasi konkursi võitja taotluses märgitud kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määra eest vähemalt

järgneva kolme tunni ulatuses kalendriaastas.

Arvestades asjaolu, et keskmine õigusnõustamisele kuluv aeg kõnealuse teenuse puhul on teadaolevalt u 2,2 tundi ning suurem hulk tunde kulub just keerukamatele juhtumitele, sh kohtuasjadele, milles esindamist õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks ja vastavast toetusest edaspidi ei tagata, on tundide arvu vähendamine põhjendatud. Senise riigi poolt toetatud viie tunni asemel jääb kaks tundi ning edasist konkursi võitja kohustust osutada õigusnõustamist veel kümne tunni ulatuses pakkumises toodud tunnitasu määra eest vähendatakse kolmele tunnile. Eelnõu kohaselt on soodustingimustel riigi toetatud kohtumisega õigusnõustamise maht isiku kohta kalendriaastas kokku 5 tundi, millest kaks tundi on abivajajale tasuta (tasuda tuleb 5-eurone omaosalusmäär). Lisaks jääb võimalus, et konkursi võitja võtab endale kohustuse osutada mõnes õigusvaldkonnas õigusnõustamist omafinantseeringuga ning abivajaja jaoks tasuta.

Arvestades ühelt poolt suurt nõudlust ja eelarve piiratust ning teisalt õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse eesmärki (õigusnõustamise kättesaadavuse parandamine), on kirjeldatud muudatused vajalikud, tagamaks õiguslase esmanõustamise käigus pakutava esmase õigusnõu ühtlane ja õigeaegne kättesaadavus. Asjakohane ja õigeaegne õigusnõu ennetab probleemide süvenemist, mis omakorda hoiab kokku nii osapoolte kui ka riigi ressursi (sh kohturessursi). Vaesuses või toimetuleku piiril elaval inimesel on võimalik taotleda kohtus esindamise jaoks riigi õigusabi (edaspidi ka RÕA).

Eelnõuga nähakse ette ka suund, et riigi toetatud õigusnõustamiseks võidakse sobivate ruumide olemasolu korral kasutada nii riigimajade kui ka kohtute ruume. Sellisest võimalusest sõlmitava lepingu perioodil teavitatakse juba konkursi väljakuulutamise teates. Riigi kasutuses olevate ruumide võimalikult laiulatuslik kasutus kodanike teenindamisel üle Eesti on säästlik ja abivajajale kahtlemata ka mugav viis saada mitmeid riigi poolt pakutavaid teenuseid ühest kohast.

Võrreldes senise regulatsiooniga karmistatakse nõudeid taotlejale, taotluse esitamisele ja taotluse konkursile kvalifitseerumisele. Taotluses tuleb esitada kinnitus taotleja käibe kohta. (Viimase kolme aasta käibe summa on vähemalt 350 000 eurot ja aastas vähemalt 100 000 eurot. Ühispakumise korral kehtivad nõuded iga taotleja käibe kohta 50 protsendi ulatuses.) Taotlejal ei tohi taotluse esitamise päeva seisuga olla maksuvõlga ning eelneva kolme kuu jooksul ei tohi maksuvõlga olla olnud üle 10 päeva järjest ja maksuvõlg kokku ei ole sellel perioodil ületanud 15 000 eurot. Taotlejal tuleb anda ka kinnitus korras raamatupidamise ning selle kohta, et osanikke ja juhatuse liikmeid ei ole kriminaalkorras karistatud ega trahvitud äriseadustiku nõuete rikkumise eest. Samuti tuleb kinnitada, et taotleja osanike ja juhatuse liikmete varasem töö- ja töövälise tegevus ei kahjusta Justiitsministeeriumi mainet. Eelnõu kohaselt võib Justiitsministeerium jätta taotluse kvalifitseerimata ka siis, kui taotleja planeeritud õigusnõustajate arv eelduslikult ei ole realistlik võrreldes kehtestatud minimaalse õigusnõustamise tundide ja taotleja omafinantseeringuga abivajajale pakutavate tasuta tundide koguarvuga kalendriaasta kohta.

Riigi eelarvest toetatud teenuse osutaja leidmisel on oluline kehtestada taotleja konkursile kvalifitseerimiseks ranged nõuded, et tagada sellise lepingupartneri leidmine, kelle kätte usaldada kodanikele olulise teenuse pakkumine. Õigusnõustamise osutamisel on ühtviisi tähtsad nii osutatava õigusabi kvaliteet kui ka suutlikkus teenust tõrgeteta ning jätkusuutlikult kogu lepinguperioodi jooksul pakkuda.

Lisaks konkursile kvalifitseerumise nõuete täiendamisele täiendatakse eelnõuga ka hindamissüsteemi, mis võrreldes praegu kehtivaga hõlmab rohkem kriteeriume. Täiendatud hindamissüsteem loob läbi mitmete hindamiskriteeriumide eelduse taotluste sisulisemaks omavaheliseks konkureerimiseks. Samuti tagatakse punktisüsteemiga, et hindamisel oleks erisugused teenuse osutamist mõjutavad olulised asjaolud vajalikul määral esindatud. Üks konkureerimisel tähtsust omav aspekt on sotsiaalne mõõde. Oluliseks peetakse nii taotleja varasemat sotsiaalprojektides osalemise kogemust kui ka valmisolekut pakkuda abivajajale omafinantseeringuga tasuta õigusnõustamist (pakkumises tuuakse välja nii pakutavate tundide arv kalendriaastas kui ka õigusvaldkond). Samuti tähtsustatakse advokaatide osakaalu õigusnõustajate hulgas.

Eelnõuga nähakse ette ka regulatsioon lepingu ennetähtaegse lõppemise puhuks, andes

justiitsministrile õiguse kuulutada vajaduse korral välja lihtsustatud korras uus konkurss, mille puhul võib vähendada õigusnõustamise, toetuse ulatuse ja abivajaja registreerimise kohta sätestatud nõudeid. Olenevalt lepingu ootamatu lõppemise ajast, allesjäänud rahalistest vahenditest ja hetkeolukorrast võib abivajajate huve silmas pidades olla otstarbekas kuulutada lihtsustatud tingimustel ja lühemaks perioodiks välja uus konkurss. Seda võib teha nõustamiseks vastavalt vajadusele kas ühel või mitmel õigusnõustamise viisil. Samuti võib lihtsustatud korras konkursi välja kuulutada siis, kui konkurss nurjub. Ka sellises olukorras on mõistlik vältida võimalikku pikka perioodi, kui teenus on kodanike jaoks katkestatud, ning leida lihtsustatud konkursi korraldamisega ajutine lahendus (kuulutada lihtsustatud tingimustel lühemaks lepinguperioodiks välja uus konkurss, valides seejuures õigusnõustamiseks sobiva viisi või viisid).

Võrreldes senise regulatsiooniga täpsustatakse eelnõuga abivajaja registreerimise ja kliendihaldustarkvaraga seonduvaid nõudeid kohtumisega õigusnõustamisel, mis ühelt poolt aitavad tagada korrektse statistika ja arvepidamise ning teisalt vähendavad konkursi võitja halduskoormust igakuiste maksetaotluste esitamisel. Samuti täpsustatakse ühekordse omaosalusmääraga seonduvat (kui ilma mõjuva põhjuseta ja ette teatamata ei ilmuta kohtumisega õigusnõustamisele, tuleb ühekordne omaosalusmäär tasuda uuesti) ja sätestatakse nõue, et pärast esimese kahe tasuta õigusnõustamise tunni täitumist peab konkursi võitja sellest abivajajat teavitama. Mõlemad muudatused tagavad abivajaja ja kliendi vahel sõlmitud kliendilepingust tulenevate kohustuste parema täitmise – abivajaja suhtub vastutustundlikult kokkulepetesse ning rahaliste kohustuste suurenemisel saab õigel ajal teenusest loobuda. Riigi toetatud õigusnõustamise käigus tuleb maksimaalselt püüda välistada abivajajale (uute) makseraskuste tekkimist.

Kui abivajaja õigusnõustamine on olnud ebakvaliteetne ja Justiitsministeerium selle tuvastab, antakse talle õigus keelduda (kas osaliselt või tervikuna) toetuse väljamaksmisest või nõuda vastav osa toetusest tagasi või tasaarveldada tulevaste maksetega.

Võrreldes seni kehtinud regulatsiooniga on määruses täiendatud ka nõudeid aruandlusele. Mitmekülgse informatsiooni kogumine on vajalik, et analüüsida valdkonnas olulisi küsimusi, mis aitab teha teadlikumaid otsuseid.

Kokkuvõtvalt on eelnõus sätestatud regulatsiooni eesmärk tagada kvaliteetse ja kiire esmase õigusnõustamise pakkumine kodanikele, arvestades seejuures muutuda võivate rahaliste tegurite ja sihtgrupi vajadustega ning pidades silmas infotehnoloogilist arengut.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna vabakutsete talituse nõunik Juta Jõgis (Juta.Jogis@just.ee) ning keeleliselt toimetanud õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse toimetaja Taima Kiisverk (taima.kiisverk@just.ee).

1.3. Märkused

Määrusega tunnistatakse kehtetuks justiitsministri 5. jaanuari 2017. a määruse nr 1 „Üldise õigusnõustamise sihtgrupp ja õigusvaldkonnad ning selle nõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse jagamise tingimused ja kord“.

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Justiitsministri 5. jaanuari 2017. a määruse nr 1 „Üldise õigusnõustamise sihtgrupp ja õigusvaldkonnad ning selle nõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse jagamise tingimused ja kord“ ulatusliku muutmise vajaduse tõttu koostatakse uue määruse eelnõu. Uue määruse pealkiri „Riigi toetatav õigusnõustamine“ väljendab kokkuvõtlikumalt eelnõu sisu.

1. peatükk. Üldsätted

1. paragrahv. Reguleerimisala

Määrus reguleerib riigi toetatava õiguslase esmanõustamisega seonduvaid teemasid – õigusnõustamise tingimusi ja toetuse jagamise korda. Sarnaselt kehtiva määrusega kehtestatakse konkursi sisuline regulatsioon määrusega. Erinevalt varasemast on erivajadustega isikute ja eakate konkursi sisuline regulatsioon toodud samuti määрусesse.

2. paragrahv. Õigusnõustamise kättesaadavuse toetamine

Riigi toetatava õiguslase esmanõustamise kättesaadavuse parandamiseks eraldatava toetuse jagamiseks korraldatakse avalik konkurss määrusega sätestatud üldises korras. Konkursi võitjaga sõlmitakse leping kuni viieks aastaks. Erandkorras vähendatakse määrusega seatud nõudeid konkursi lihtsustatud korras korraldamisele vastavalt määruse §-le 15 (lepingu ennetähtaegsel lõppemisel, konkursi nurjumisel). Sellisel juhul sõlmitakse leping kuni kaheks aastaks. Toetatava tegevuse piirsumma kalendriaasta kohta ja muud konkursi täpsemad tingimused määratakse konkursi väljakuulutamisel justiitsministri käskkirjaga. Arvestades valdkonna rohkeid nüansse ei ole otstarbekas kehtestada kõiki tingimusi määrusega, vaid seda tehakse konkursi väljakuulutamisel, hinnates vahetult hetkel olevaid võimalusi ja vajadusi.

2. peatükk. Õigusnõustamise viisid, sihtgrupp ja õigusvaldkonnad

3. paragrahv. Õigusnõustamise viisid

Paragrahvis loetletakse riigi toetatava õiguslase esmanõustamise osutamiseks kasutatavad viisid. Õigusnõustamist saab osutada abivajajaga kohtumisel või abivajaja nõusolekul videosilla või telefoni teel, eesti- ja venekeelse veebilehe www.juristaitab.ee ja www.juristaitab.ee/ru kaudu esitatud küsimustele vastamise teel ja juturoboti vahendusel.

Kohtumisega õigusnõustamise puhul peab konkursi võitja arvestama praktilise tegevuse käigus selguvate piirkonnas elavate abivajajate õigusnõustamise tegelike vajadustega, tagades nõustamise vajaduspõhise kättesaadavuse vähemalt määruses sätestatud linnades. Abivajaja nõusolekul võib kohtumisega õigusnõustamine toimuda ka telefoni teel või videosilla vahendusel, kasutades näiteks Skype'i vm rakendust, mis võimaldab videokõnet.

Justiitsminister võib välja kuulutada konkursi õigusnõustamiseks ühel või mitmel nimetatud viisil (vt § 7 lg 2). Kehtiv regulatsioon ei võimalda õigusnõustamise viiside vahel valida ning konkurss korraldatakse kõigil õigusnõustamise viisidel korraga samaks lepinguperioodiks. Praktikas võib aga osutada otstarbekaks kombineerida õigusnõustamise viise või leida igal õigusnõustamise viisil õigusnõustamise osutamiseks erinev teenusepakkuja. Samuti on muudatuse tulemusena võimalik eri õigusnõustamise viiside puhul sõlmida vajaduse korral leping erinevaks perioodiks. Muudatus võimaldab olla paindlikum, arvestades praeguse aja vajadusi ja võimalusi, pidades silmas nii üldisi riiklikke arengusuundi, sh infotehnoloogia valdkonnas, kui ka abivajaja huve.

4. paragrahv. Õigusnõustamise sihtgrupp

Eelnõuga piiritletakse kohtumisega õigusnõustamise sihtgrupp. Teistel õigusnõustamise viisidel osutatakse teenust kõigile füüsilisest isikust abivajajatele.

Kohtumisega õigusnõustamist osutatakse üksnes Eestis elavatele füüsilistele isikutele, kelle taotlusele eelnenud kvartali keskmine ühe kuu brutosissetulek on kuni 1700 eurot. Ka kehtiva regulatsiooni kohaselt osutatakse kohtumisega õigusnõustamist samale sihtgrupile. Abivajaja kinnitab kohtumisega õigusnõustamisele registreerumisel kirjalikult, et tema sissetulek ei ületa kehtestatud määra (vt § 22 lg 1). Konkursi võitjalt ei eeldata isiku sissetuleku suuruse kontrollimist, kuid põhjendatud kahtluse korral tuleb konkursi võitjal nõuda abivajajalt lisadokumentide esitamist.

Täiendavalt on eraldi õigusnõustamise sihtgrupina määratletud erivajadustega isikud ja eakad, kellel on võimalus saada riigi toetatavat õiguslase esmanõustamist ka konkursi võitnud esindusorganisatsiooni kaudu (vt ptk. 8).

5. paragrahv. Õigusnõustamise valdkonnad

Paragrahviga sätestatakse, et riigi toetatavat õiguslase esmanõustamist osutatakse üldjuhul

kõikides õigusvaldkondades, välistatakse vaid õigusvaldkonnad, milles õigusnõu saamine on tagatud muude võimalustega. Näiteks on vangistusõiguses ja kahtlustataval või süüdistataval kriminaalmenetluses võimalik õigusnõu saada riigi õigusabi korras ning rahvusvahelise kaitse taotlejate nõustamine on tagatud varjupaigataotlejate majutuskeskuses.

Välistatakse ettevõtjate õigusnõustamine, v.a ettevõtlusega alustamine. Ettevõtlusega alustamisega seotud õigusnõustamise puhul ei pakuta laiaulatuslikku ärinõustamist, vaid antakse esmased juhtnöörid. Ettevõtlusega seotud küsimuste puhul on abivajajatel võimalik nt pöörduda maakondlike arenduskeskuste ettevõtluskonsultantide poole, kes ettevõtjaid tasuta nõustavad, toetades ja suunates konkreetse maakonna ettevõtluse arengut. Erandina nõustatakse füüsilisest isikust ettevõtjaid ettevõtlust puudutavates küsimustes, kuid mitte maksuvaidlusi puudutavates küsimustes.

Lisaks välistatakse täitemenetluse osaliste õigusnõustamine täitemenetlust puudutavates küsimustes, mille puhul on kohtutäituril seadusest tulenev selgitamiskohustus, ning tõestamistoimingus osalejate õigusnõustamine tõestamistoimingu raames, mille puhul on notaril seadusest tulenev selgitamiskohustus.

Samuti on välistatud küsimused, mille puhul füüsiline isik soovib nõustamist temale loovutatud nõude sissenõudmise kohta, kui nõue oli algselt tekkinud juriidilisel isikul, ning Euroopa Inimõiguste Kohtusse pöördumist puudutavad küsimused. RÕA andmine Euroopa Inimõiguste Kohtusse pöördumiseks on reguleeritud RÕS §-s 37 ning täiendava esmase õigusnõu andmine valdkonnas ei ole otstarbekas valdkonna spetsiifilise keerukuse tõttu.

Kui konkursi võitja siiski otsustab anda abivajajale õigusabi küsimustes, milles riik õigusnõustamist ei toeta, siis tuleb konkursi võitjal arvestada, et sellist õigusnõustamist peab osutama omavahendite eest.

6. paragrahv. Kohtus esindamise piirang

Paragrahvis sätestatakse, et riigi toetatav õiguslane esmanõustamine ei hõlma kohtus esindamist, sealhulgas kohtudokumendi koostamist. Erandina on lubatud maksekäsu kiirmenetluse kui võla või elatise kättesaamiseks mõeldud lihtsustatud menetluse avalduse esitamine. Tagamaks, et riigi toetatud õiguslase esmanõustamise kvaliteet oleks ühtlaselt kõrgel tasemel ja teenuse hind seejuures soodne, on otstarbekas välistada kohtus esindamine õiguslase esmanõustamise alt. Kuna kohtudokumendi koostamisega kaasneb samuti vastutus hinnata realistlikult eelseisva kohtuasja perspektiivikust ning tagada maksimaalselt kohtuasja võimalik edukus, ei ole ka kohtudokumendi koostamine ilma kohtus esindamiseta õiguslase esmanõustamise raames asjakohane.

Praegu esindavad abivajajat esmatasandi õigusnõu raames juristid ka kohtus. Riigi toetatava õigusnõu osutamise peamiseks eesmärgiks ei ole aga kohtus esindamine, vaid abivajaja esmane nõustamine ja seda võimalikult kiiresti. Muudatus soodustab keskendumist kvaliteetse, esmase ja kiire õigusnõu andmisele, mis omakorda võib abivajaja jaoks ennetada tema probleemide süvenemist. Arvestades riigi toetatud õiguslaseks esmanõustamiseks abivajaja kohta planeeritud tundide mahtu kalendriaastas ning asjaolu, et õigusnõustamise tunni hind on turul pakutavast keskmisest tunnihinnast madalam, ei ole otstarbekas panna konkursi võitjale kohustust tagada vajaduse korral ka kvaliteetne abivajaja kohtus esindamine. Samuti ei ole soovitatav olukord, kus kohtuteed on soodsatel rahalistel tingimustel alustatud, kuid esindamise jätkamiseks raha puudub.

Kohtus esindamiseks saab abivajaja vastavalt rahalistele võimalustele kas taotleda vajaduse korral riigi õigusabi või kasutada turul pakutavaid õigusteenuseid.

3. peatükk. Konkursi tingimused ja kord ning leping

7. paragrahv. Konkursi väljakuulutamise

Konkurss kuulutatakse välja justiitsministri käskkirjaga ning teade selle kohta avaldatakse vähemalt Justiitsministeeriumi kodulehel ja väljaandes Ametlikud Teadaanded. Paragrahvis sätestatakse ka minimaalne loetelu andmetest, mida konkursi väljakuulutamise teade peab sisaldama.

Võrreldes kehtiva regulatsiooniga peab konkursi väljakuulutamise teates esitama ka informatsiooni selle kohta, milliseks või millisteks õigusnõustamise viisideks konkurss korraldatakse (vt § 3 selgitust), ning teave riigimajade ja kohtute ruumide kasutamise võimaluste kohta sõlmitava lepingu perioodil.

Riigi toetatud õigusnõu osutamise teenus sobitub riigimajade loomise kontseptsioonis¹ käsitletud otseste avalike teenustega ja riigimajade loomise üldiste eesmärkidega. „Püsiluude ning avalike teenuste osutamise seotud kulude surve riigieelarvele ei ole kadunud. Lisaks sellele väheneb e-teenuste arendamise tulemusel näost näkku kliendikontaktide arv, mis tekitab survet teenuste kadumiseks väikestes maakonnakeskustes. Klientide vaates on oluline käsitleda riigiteenuseid suuremas pildis ning tagada kõikide oluliste ja esmatahtsate teenuste olemasolu ja kättesaadavus vähemalt maakonnakeskustes. E-teenuseid tuleb küll juurde ning üha rohkem inimesi on harjunud neid kasutama, kuid teatud teenuste pakkumine peaks säilima võimalikult kodu lähedal ka füüsiliselt. Seda juba erivajadustega sihtgrupe arvestades.“² Kohtumisega õigusnõustamise teenuse osutamisel riigimajade ja ka kohtute ruumide tasuta või soodne kasutamine kas osaliselt või kogu konkursi võitjaga sõlmitava lepingu perioodi kestel, aitab teenuse halduskuludelt kokku hoida ning selle võrra teenindada suuremas mahus kodanikke. Riigimajades on kasutusel eri lahendusi ja üheks sobivaks kohtumisega õigusnõustamise osutamise kohaks väiksema nõudlusega piirkonnas võib olla näiteks vestlusboks. Kohtumajades saab õigusnõu osutada üksnes sobivate ruumide olemasolul kohtumaja avatud tsoonis. Selleks et tagada taotluse esitajate võrdne kohtlemine, tehakse enne konkursi väljakuulutamist kindlaks riigil olemasolevad ja konkursi võitjale pakutavad ruumid järgnevat lepinguperioodiks ning teavitatakse võimaluste olemasolu korral sellest juba konkursi väljakuulutamise teates.

Konkursi väljakuulutamisel kehtestatakse ka minimaalne kohtumisega õigusnõustamise tundide arv kalendriaastas, mille ulatuses tuleb nõudluse olemasolu korral nõustamine tagada.

Eelmise konkursi pakkumiste esitamisel ja hindamisel tekkis olukord, kus pakuti võimalikult odavat maksimaalset tundide arvu. Et välistada ebareaalsete taotluste esitamist, on konkursi väljakuulutamisel otstarbekas määrata ka minimaalne tundide arv, mille tagamisega tuleb konkursi võitjal arvestada. Justiitsministeerium võib jätta taotluse kvalifitseerimata, kui taotleja planeeritud õigusnõustajate arv eelduslikult ei ole realistlik võrreldes muu hulga nimetatud minimaalse kohtumisega õigusnõustamise tundide koguarvuga kalendriaastas.

Ühtlasi esitatakse konkursi teates märge selle kohta, et Justiitsministeeriumil on õigus konkurss igal ajal nurjunuks tunnistada (vt § 11 selgitust).

Taotluste kvalifitseerimiseks, hindamiseks ja võrdlemiseks moodustab justiitsminister käskkirjaga komisjoni.

8. paragrahv. Taotluse kvalifitseerimine

Paragrahvis sätestatakse, millised taotlused loetakse konkursile kvalifitseerunuks ja millised mitte (vt ka § 16 ja 17 selgitusi), samuti taotluse andmete täpsustamine ja täiendamine ning taotluste kvalifitseerimise etapis konkursi nurjunuks kuulutamise alused.

Taotluses juba esitatud andmeid võib vajaduse korral kvalifitseerimise ajal, st enne taotluste hindamist, paluda nii täpsustada kui ka täiendada. Selliselt on vajaduse korral tagatud kõigile võrdne võimalus, kas täpsustada või täiendada juba esitatud andmeid olukorras, kus taotlejad on näiteks midagi erinevalt mõistnud ja esitatud andmed ei ole seetõttu võrreldavad.

Taotlus jääb automaatselt kvalifitseerumata, kui selgub, et taotleja on esitanud taotluses ebaõigeid andmeid või dokumente. Samuti võib Justiitsministeerium jätta taotluse kvalifitseerimata, kui taotleja planeeritud õigusnõustajate arv eelduslikult ei ole realistlik võrreldes justiitsministri käskkirjaga kehtestatud minimaalse õigusnõustamise tundide, mille ulatuses tuleb nõudluse olemasolul nõustamine kalendriaastas tagada, ja taotleja omafinantseeringuga abivajajale tasuta pakutavate õigusnõustamise tundide koguarvuga

¹ Riigimajade loomise kontseptsioon. Rahandusministeerium. Veebilehel https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/riigimajade_loomise_kontseptsioon_2018.pdf (veebbruar 2018), lk 5.

² *Ibid.*, lk 6.

kalendriaasta kohta.

Samuti on taotluste kvalifitseerimise etapis võimalik konkurss nurjunuks kuulutada, kui ükski konkursile esitatud taotlus konkursile ei kvalifitseeru, sest pole täidetud kvalifitseerumise tingimused või tähtpäevaks ei ole konkursile esitatud ühtegi taotlust.

9. paragrahv. Taotluste hindamine ja võrdlemine

Paragrahvis sätestatud hindamiskriteeriumide alusel hindab ja võrdleb justiitsministri käskkirjaga moodustatud komisjon ainult konkursile kvalifitseerunud taotlusi. Hindamiskriteeriumidele rakendatakse punktide andmise süsteemi, arvestades iga hindamiskriteeriumi kaalukust riigi toetatud õigusvalduse esmanõustamise toetuse jagamiseks korraldataval konkursil. Nimetatud hindamiskriteeriumide ja nende alusel punktide andmise süsteemi määruuses sätestamine muudab taotluste hindamise, võrdlemise ning otsuse tegemise läbipaistvamaks, mis eelduslikult aitab võimalikke vaidlusi ära hoida.

Võrreldes kehtiva määrusega on hindamiskriteeriumide loetelu täiendatud. Olulisel kohal on taotleja varasem sotsiaalprojektides osalemise kogemus ning valmisolek pakkuda mõnes õigusvaldkonnas omafinantseeringuga abivajajale tasuta nõustamistunde. Sotsiaalse aspekti lisamine on asjakohane, arvestades toetuse jagamise üldist eesmärki – parandada õigusnõustamise kättesaadavust ning jõuda abivajajateni, kellele õigusnõu oleks raskemini kättesaadav või kättesaamatu. Riigi toetatud õigusvalduse esmanõustamise puhul on tegemist sotsiaalselt suunitletud projektiga, mistõttu on oluline tuua taotluste hindamiskriteeriumide hulka vastukaaluks ärihuvile (mis kahtlemata võib olla taotleja üks eesmärkidest) ka sotsiaalne mõõde.

Samuti on uue kaaluka hindamiskriteeriumina lisatud advokaatide osakaal õigusnõustajate hulgas. Advokaatide osakaal õigusnõustajate hulgas aitab kaasa õigusnõustamise kvaliteedi parandamisele ja hoidmisele advokatuuriseadusest tulenevate tagatiste näol, seega on oluline arvestada seda ka taotluste hindamisel ja võrdlemisel.

Lisaks sätestatakse paragrahvis juhised olukorraks, kui selgub, et ühe või mitme taotluse punktisummad on võrdsed (heidetakse liisku) või taotleja on esitanud ebaõigeid andmeid (taotleja võidakse konkursilt kõrvaldada).

10. paragrahv. Konkursi võitja ja teabe avaldamine

Eelnõuga kehtestatakse põhimõte, et lepingu sõlmimisest kõrvalehoidmise korral on justiitsministril õigus tunnistada toetuse andmise otsus kehtetuks ning tunnistada uueks võitjaks taotleja, kes kvalifitseerus paremuselt teiseks. Lepingu sõlmimisest kõrvalehoidmise korral toetuse andmise otsuse kehtetuks tunnistamise õigus on vajalik selleks, et välistada lepingute sõlmimisel põhjendamatute viivituste tekkimist ning võimaldada toetuse summat kasutada eesmärgipäraselt teiste juriidiliste isikute tegevuse toetamiseks. Lisaks sätestatakse paragrahvis konkursi võitja väljakuulutamise ja sellest teavitamise korralduslik külg.

11. paragrahv. Konkursi nurjunuks kuulutamine

Paragrahvis sätestatakse konkursi nurjunuks kuulutamise õigus, sõltumata põhjusest enne toetuse kasutamise lepingu allkirjastamist ja seejärel uue konkursi väljakuulutamise võimalus. Samuti sätestatakse konkursi nurjunuks kuulutamise korral konkursile kvalifitseerunud taotleja taotluse esitamise seotud kulude hüvitamine.

Lisaks juhtudele, millal konkurss tuleb nurjunuks kuulutada või millal on Justiitsministeeriumil õigus seda teha (määruse § 8 lg 5 ja § 12 lg 4), võib konkursi väljakuulutamise järel saada ettenägematu olukord, mille tõttu võib osutada vajalikuks konkurss nurjunuks tunnistada ka muudel puhkudel. Näiteks ootamatu muudatus riigieelarve vahendite kasutamises eriolukorra tõttu või sellise informatsiooni ilmnemine, mille tõttu ei ole otstarbekas konkursiga jätkata. Kuna kehtiv määrus näeb ette üksnes konkreetsed juhud, millal saab konkursi nurjunuks tunnistada, on täiendava võimaluse lisamine võrreldes kehtiva regulatsiooniga vajalik, reageerimaks eeskätt ettenägematu olukorra ilmnemisel.

Asjakohane märge konkursi väljakuulutamise teates annab ka taotluse esitajale vajaliku teabe

selle kohta, et konkurss võidakse igal ajal nurjunuks tunnistada. Taotluse koostamisega seotud põhjendatud kulud hüvitatakse konkursile kvalifitseerunud taotlejale tema avalduse alusel kuni 1000 euro ulatuses.

12. paragrahv. Leping ja lepingu sõlmimine konkursi võitjaga

Paragrahv käsitleb lepingut ja lepingu sõlmimist konkursi võitjaga. Sõlmitava lepingu juurde kuulub lahutamatu osana isikuandmete töötlemist puudutav leping. Konkursi võitjaga sõlmitava lepingu projekt (koos andmetöötluse lepinguga) on käskkirja lisa, millega justiitsminister kuulutab välja konkursi. Lepingu projekti lisamine on vajalik selleks, et vähendada hilisemaid vaidlusi ja viivitusi lepingu sõlmimisel.

Sõlmitavas lepingus sätestatakse vastavalt konkursi võitja esitatud taotluses märgitule toetatava tegevuse tasud, mitme õigusnõustaja poolt on nõustamiskohtade teenindamine piirkondlikult tagatud, õigusnõustamise kirjeldus, veebilehtede haldamisega seonduv, veebilehtede kaudu esitatud küsimustele vastamise tähtajad, teavitustöö kava, toetuse tagasinõudmise alused, juturoboti arendamiseks vajalike andmete kogumise ulatus ja viis ning muud tingimused. Andmetöötluse lepingu eesmärk on kokku leppida volitatud taotleja õigustes ja kohustustes isikuandmete töötlemisel.

Lisaks sätestatakse olukordadeks, kui konkursi võitja ei ole tagastanud Justiitsministeeriumile allkirjastatud lepingut tähtaegselt, konkursi nurjunuks kuulutamise võimalus. Eeltoodu on vajalik selleks, et konkursi läbiviimisel ja vajaduse korral uue konkursi väljakuulutamisel ei tekiks põhjendamatuid viivitusi.

13. paragrahv. Konkursi lõppemine

Konkurss lõpeb, kui konkursi võitjaga sõlmitakse leping või konkurss kuulutatakse nurjunuks.

14. paragrahv. Muudatustest teavitamine

Paragrahvis sätestatakse tähtajad, mille jooksul konkursi võitja teavitab taotluses esitatud andmeid muutvatest töökorraldustest ja teistest ümberkorraldustest ning tegevuse peatamisest või lõpetamisest Justiitsministeeriumi. Kavandatavatest muudatustest tuleb teavitada vähemalt kümme tööpäeva ette ning ettenägematutest asjaoludest tingitud muudatustest kolme päeva jooksul arvates muudatuste toimumisest. Olenevalt muudatustest võib olla vajalik õigusnõustamise korraldamise kokkulepete ülevaatamine, sihtgrupi teavitamine või sihtgrupi teenindamise tagamiseks uute otsuste tegemine, mistõttu eeldatakse, et konkursi võitja tagab Justiitsministeeriumi võimalikult kiire teavitamise.

15. paragrahv. Lihtsustatud korras konkursi korraldamine

Paragrahvis sätestatakse olukorrad, millal Justiitsministeerium võib konkursi korraldada lihtsustatud korras. Seda võib teha siis, kui konkurss kuulutatakse nurjunuks või kui konkursi võitjaga sõlmitud leping lõpeb ennetähtaegselt. Lihtsustatud korras konkursil võidakse vähendada nõudeid taotlejale ja taotlusele ning nõudeid õigusnõustamisele ja selle korraldamisele. Täpsed konkursi tingimused kehtestab justiitsminister käskkirjaga. Lihtsustatud korras sõlmitakse konkursi võitjaga leping lühemaks perioodiks, vajaduse korral kuni kaheks aastaks.

Lepingu ennetähtaegne lõppemine võib juhtuda ootamatult näiteks lepingupartneri tegevuse lõpetamise või muude erakorraliste asjaolude tõttu. Ka konkursi nurjumise korral võib tekkida olukord, kus teenuses pikema katkestuse vältimiseks on otstarbekas kuulutada välja konkurss lihtsustatud korras.

Tegemist on ajutise, abivajaja huvides kasutatava võimalusega, mille puhul arvestatakse eelnevalt kõiki olulisi asjaolusid, sh eelarve jääki, leides optimaalse viisi olukorra lahendamiseks. Kehtivas regulatsioonis sellist õigust justiitsministrile antud ei ole, lepingu erakorralise lõppemise korral tuleb kuulutada uus konkurss välja üldises korras, mis on aga ajamahukas ega pruugi alati olla abivajaja huvides sel hetkel parim võimalik lahendus.

4. peatükk. Nõuded taotlejale ja taotlusele

16. paragrahv. Taotlejale esitatavad nõuded

Paragrahvis sätestatakse nõuded toetuse taotlejale. Taotleja peab olema asjakohases Eesti registris registreeritud juriidiline isik, kelle viimase kolme aasta käibe summa on minimaalselt 350 000 eurot ja aastas vähemalt 100 000 eurot ning tal puudub maksuvõlg, eelneva kolme kuu jooksul ei ole maksuvõlga olnud üle kümne päeva järjest ja maksuvõlg kokku ei ole sellel perioodil ületanud 15 000 eurot. Maksuvõlaks loetakse ka ajatatud maksuvõlg. Samuti ei tohi taotleja suhtes olla taotluse esitamise päeva seisuga algatatud likvideerimis- ega pankrotimenetlust ja ta ei tohi olla pankrotis. Ühispakkumise korral kehtivad taotleja käibele seatud nõuded iga taotleja käibe kohta 50 protsendi ulatuses.

Seega võivad konkursil osaleda nii eraõiguslikud kui ka avalik-õiguslikud juriidilised isikud, kusjuures eraõiguslikud juriidilised isikud võivad olla nii äriühingud kui ka sihtasutused ja mittetulundusühingud. Asjakohaseks registriks on äriregister, mittetulundusühingute ja sihtasutuste register ning riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste riiklik register. Taotleja võib esitada konkursile ühe taotluse üksi või ühe või mitu taotlust teiste taotlejatega ühiselt.

Võrreldes kehtiva regulatsiooniga on maksuvõlga puudutav nõue rangem. Samas on äsja mitmeid ettevõtteid vähesel või suuremal määral tabanud kriisi (koroonaviiruse leviku tõkestamiseks 12.07.–17.05.2020. a kehtestatud eriolukord ja viiruse leviku jätkuvad mõjud) arvestades mõistlikus suuruses ajutine makseraskus mõisteta. Tingimus, et eelneva kolme kuu jooksul ei tohi maksuvõlga olla olnud rohkem kui 10 päeva järjest ja maksuvõlg kokku ei ole sellel perioodil ületanud 15 000 eurot, on mõistlik, arvestades ka täiendavalt miinimumkäibele seatud alampiiri. Vastavas suurusjärgus käibe korral teatud summas ning taotluse esitamise ajaks ületatud makseraskust võib konkursil osalemisel aktsepteerida, et mitte liigselt karmistada taotluse esitaja kohta kehtestatud nõudeid.

Taotleja käibe kohta esitatavat nõuet kehtivas määruuses ei ole. Kuna ettevõtte usaldusväarsuse hindamisel on oluline nii tegutsemise aeg kui ka viimaste aastate käibe suurus, on vastav nõue eelnõusse lisatud. Minimaalse käibe nõude seadmine aitab välistada kogemusteta või mitteusaldusväärset lepingupartnerid. Kõnealuse muudatusega ja taotlusele esitatavate nõuete karmistamisega (määruse § 17 lg 1 punktidega 13–16) tugevdatakse ettevõtte ning tema osanike ja juhatuse liikmete suhtes taotluse esitamiseks kvalifitseerumisel kehtivaid nõudeid. Muudatuste eesmärk on objektiivsete kriteeriumide alusel lepingupartneriks hea mainega usaldusväärne, sh majanduslikult oskuslikult juhitud juriidiline isik.

Lisaks sätestatakse nõue, et taotleja kohtumisega ja veebilehtedel õigusnõustamist osutaval nõustajatel peab olema omandatud õiguse õppesuunal vähemalt riiklikult tunnustatud magistrakraad või sellele vastav kvalifikatsioon ning neil peab olema piisav kogemus õigusalaal.

17. paragrahv. Taotlusele esitatavad nõuded

Paragrahvis sätestatakse nõuded taotlusele, sealhulgas tuleb taotlejal esitada ülevaade taotluse esitamisele eelneval viiel aastal sotsiaalprojektides osalemise kohta, esitada pakkumine kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määra ja õigusnõustamisega seonduvate tegevuste jaoks vajamineva toetuse suuruse kohta, kirjeldada õigusnõustamise korralduslikku poolt, esitada kinnitus, et õigusnõustajad on nõus projektis osalema, ning esitada teave nende kvalifikatsiooni ja kogemuse kohta, esitada kinnitus taotleja käibe kohta, selle kohta, et taotleja raamatupidamine on korras, osanikud ja juhatuse liikmed on kriminaalkorras karistamata ning neid ei ole trahvitud äriseadustiku nõuete rikkumise eest ning ka selle kohta, et taotleja osanike ja juhatuse liikmete varasem töö- ja tööväliline tegevus ei kahjusta Justiitsministeeriumi mainet.

Selleks et oleks võimalik taotlusi ühetaoliselt võrrelda, tuleb taotlejal tunnitasu piirmäär ja teised toetuse suurused välja tuua käibemaksuta. Toetatud tegevuse eelarve koostamisel tuleb aga taotlejal võtta arvesse toetuse suurust ja toetatava tegevuse eripärasid ning käibemaksuseaduses sätestatud.

Taotleja peab taotluses edastama muu hulgas andmed õigusnõustajate kvalifikatsiooni ja kogemuse kohta. Eeltoodud informatsioon on vajalik, kuna aitab komisjonil hinnata taotleja poolt pakutava õigusnõustamise kvaliteeti. Piisava kogemusega õigusnõustajaks on näiteks vähemalt ühe aasta pikkuse nõustamiskogemusega õigusnõustaja või õigusvaldkonna

õppejõud, samuti Eesti Advokatuuri liige. Taotlusega on vaja esitada ka kinnitus, et õigusnõustajad on nõus projektis osalema. Vastav kinnitus annab kindlust, et taotlus ja selles esitatud pakkumised on läbi mõeldud ja vastavad eelkokkulepped sõlmitud. Õigusnõustajate kvalifikatsiooni tõendavad dokumendid tuleb esitada Justiitsministeeriumi soovil pärast taotluse esitamist. Kui taotleja poolt taotluses välja toodud õigusnõustajad toetatava tegevuse perioodil muutuvad, siis tuleb taotlejal Justiitsministeeriumi eeltoodust teavitada ning edastada ka andmed nõustaja kvalifikatsiooni kohta.

Õigusnõustajate arv, konkursi väljakuulutamise teates nimetatud kohtumisega õigusnõustamise minimaalne tundide arv, mille ulatuses tuleb nõudluse olemasolul nõustamine kalendriaastas tagada, ja pakkumine taotleja omafinantseeringuga abivajajale tasuta pakutavate kohtumisega õigusnõustamise tundide kohta kalendriaastas võimaldavad koosmõjus hinnata taotluses välja toodud eesmärkide saavutamise realistlikkust.

Samuti annab pakkumise realistlikkusest aimu teave, mitme õigusnõustaja poolt linnade või linnade ja piirkondade kaupa teenindamine tagatakse. Varasemast lepinguperioodist teadaolevate andmete näol on piirkondade koormus Justiitsministeeriumile teada ning küsitava täiendava informatsiooni kaudu on võimalik saada parem ülevaade, kas pakkumine on realistlik.

Taotluses tuleb muu hulgas märkida pakutav kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määr, juturoboti vahendusel õigusnõustamise toetuse suurus kalendriaastas, telefoni teel juhendamise, veebilehtede haldamise ja veebilehtede kaudu esitatud küsimustele vastamise ning õigusnõustamise ja telefoni teel juhendamise käigus esitatud küsimuste ja vastuste juturoboti arendamiseks vajalikul ulatuses ja viisil kogumise ning klassifitseerimise toetuse suurus kalendriaastas. Nimetatud toetuste suuruse puhul tuleb taotlejal arvestada, et taotluses pakutav suurus peab sisaldama kõiki kulusid (tööjõukulud, ruumide üürimiskulud, töövahendite kulud, sidekulud jm).

Nii erinevateks tegevusteks vajaminevate toetuste suurused kui ka tegevuste kirjeldused annavad ülevaate sellest, missugust teenust taotleja toetuse eest pakkuda suudab.

Selleks et teave toetatud tegevuse toimumise kohta jõuaks abivajajateni, on oluline läbi mõelda ja taotluses esitada ka teavitustöö kava ning kirjeldus linnade ja nõustamiskohtade kaupa. Eelkõige tuleb esitatavas projektiplaanis välja tuua, milliseid tasuta kanaleid (ajalehe artikkel, uudislugu, raadiosaade jmt) ja millise sagedusega planeeritakse teavitustöö tegemiseks kasutada. Kui lisaks tasuta kanalitele planeeritakse teavitustöö tegemiseks ka omafinantseeringut, siis tuleb eeltoodu taotluses eraldi välja tuua. Konkursi võitja tehtud teavitustööd riigieelarvest ei toetata.

Kuigi projektiplaanina esitatavate andmete (taotleja poolt korraldatava õigusnõustamise teavitustöö kava ning kirjeldus linnade ja nõustamiskohtade kaupa ning kliendihaldustarkvara ja nõustamiskohtade kirjeldus) näol ei ole tegemist eraldi hindamiskriteeriumidega, on taotluses vaja esitada nõutud andmed ning kirjeldused, saamaks taotleja pakutavast võimalikust teenusest terviklikum ülevaade. Vastava informatsiooni esitamata jätmine on käsitletav puudusena.

Taotleja peab taotluses ka kinnitama, et taotleja osanike ja juhatuse liikmete varasem töö- ja tööväliline tegevus ei kahjusta Justiitsministeeriumi mainet. Eeskätt on oluline, et tulevase lepingupartneri juhtivtöötajate varasema tegevuse pinnalt saab eeldada, et koostöö hakkab sujuma avalikus teenistuses tunnustatud põhimõtete ja väärtuste kohaselt. Määruse § 17 punktid 15 ja 16 sisustavad tulevase lepingupartneri valikul olulist hea maine nõuet.

Eeltoodud informatsioon on vajalik, et oleks võimalik taotlusi hinnata ja võrrelda ning selgitada välja konkursi võitja. Lisaks tuleb taotlejal anda nõusolek Justiitsministeeriumile järelepärimiste tegemiseks riigi infosüsteemides. Lisaks Maksu- ja Tolliametile infosüsteemile on taotluse esitaja tausta kontrollimine vajalik ka teiste riigi infosüsteemide vahendusel (äriregister, karistusregister, kohtute infosüsteem jne).

18. paragrahv. Taotluse esitamine ja esitamise tähtaeg

Eelnõuga sätestatakse taotluse Justiitsministeeriumile esitamise kord. Selgitatakse, millised konkursile esitatud taotlused ei ole esitatud tähtaegselt, kuidas võidakse konkursi tähtaega pikendada ning sätestatakse taotleja andmete muutumisest teavitamise nõue.

Justiitsministeerium võib taotluse esitamise tähtaega pikendada üksnes konkursi väljakuulutamise teates taotluse esitamiseks määratud tähtpäeva saabumiseni. Muudatusest kontaktandmetes teavitatakse Justiitsministeeriumi viivitamata.

5. peatükk. Nõuded õigusnõustamisele, selle korraldamisele ja turundustegevusele

19. paragrahv. Õigusnõustamise keel

Õigusnõustamine toimub eesti ning vajaduse korral inglise ja vene keeles. Veebilehtedel toimub õigusnõustamine vähemalt eesti (www.juristaitab.ee) ja vene keeles (www.juristaitab.ee/ru).

20. paragrahv. Telefoni teel juhendamine, veebilehed ja juturobot

Paragrahvis sätestatakse õigusnõustamise korraldamisel telefoni teel juhendamise, veebilehtede ning juturobotiga seonduvad tegevused.

Kohtumisega õigusnõustamisel telefoni teel juhendamise puhul eeldatakse konkursi võitjalt abivajaja juhendamist maksimaalselt 10 minuti jooksul, mis võiks sisaldada näiteks abivajaja õige ametiasutuse poole suunamist või asjakohaste veebilehtede, nagu www.juristaitab.ee ja www.juristaitab.ee/ru, tutvustamist. Telefonikõnede arvu üle tuleb pidada arvestust, kuid telefoni teel juhendamise puhul ei eeldata konkursi võitjalt abivajaja isikusamasuse tuvastamist, sissetuleku kohta kinnituse võtmist ja telefonikõnede salvestamist. Telefoni teel juhendatakse tööpäeviti ajavahemikus 9.00–16.00.

Konkursi võitja tagab veebilehtede sisutekstide haldamise, sealhulgas ajakohase informatsiooni olemasolu ning veebilehtede kaudu esitatud küsimustele vastamise lepingus määratud tähtaja jooksul. Veebilehtede kaudu laekunud küsimustele vastamisel ei eeldata konkursi võitjalt sissetuleku kohta kinnituse võtmist. Veebilehtede kaudu laekunud küsimustele vastamisel ja telefoni teel juhendamise puhul ei teki ka õigusnõustaja ja abivajaja vahel kliendisuhet.

Juturoboti arendamise tarbeks kogutakse ja klassifitseeritakse kohtumisega õigusnõustamise ning telefoni teel juhendamise käigus esitatavaid küsimusi ja vastuseid. Täpsemad tingimused selleks sätestatakse konkursi võitjaga sõlmitavas lepingus.

Juhul kui juturoboti vahendusel õigusnõustamiseks korraldatakse konkurss (kas eraldi või koos mõne teise õigusnõustamise viisiga), kehtestatakse vastavad õigusnõustamise korraldamise tingimused justiitsministri käskkirjaga. Tegemist on spetsiifilise õigusnõustamise viisiga, mille puhul on otstarbekas kehtestada nõuded vahetult enne konkursi väljakuulutamist, lähtudes hetkeolukorrast (olemasolevad eeldused, seatavad eesmärgid, rahastus, asukoht jne).

21. paragrahv. Õigusnõustamise kohad

Kohtumisega õigusnõustamise puhul peab konkursi võitja arvestama praktilise tegevuse käigus selguva piirkonnas elavate abivajajate õigusnõustamise tegelike vajadustega, tagades nõustamise vajaduspõhise kättesaadavuse (pakkuma kohtumisega õigusnõustamist) vähemalt määruses sätestatud 15 suuremas linnas üle Eesti. Lisaks sätestatakse eelnõuga nõustamiskoha tähistamise nõue. Kui õigusnõustamine toimub nõustamiskohas regulaarselt, tuleb nõustamiskoht tähistada alaliselt (vt ka § 7 selgitust – teave riigimajade ja kohtute ruumide kasutamise võimaluste kohta sõlmitava lepingu perioodil).

22. paragrahv. Abivajajate registreerimine kohtumisega õigusnõustamisel ja kliendilepingu sõlmimine

Konkursi võitjal on kohustus tuvastada enne kohtumisega õigusnõustamisega alustamist abivajaja isikusamasus ning võtta kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis kinnitus isiku sissetuleku kohta. Kinnitus sissetuleku kohta võib olla ka abivajajaga sõlmitavas kliendilepingus. Sissetuleku suurus on oluline abivajajate sihtgrupi määramisel. Abivajaja kinnitus selle kohta, et tema taotlusele eelnenud kvartali keskmine ühe kuu sissetulek jääb

kehtestatud piirmäär sisse, põhineb usaldusel ja tuleb esitada kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis enne kohtumisega õigusnõustamisele registreerumist. Konkursi võitja halduskoormuse vähendamise eesmärgil ei pea kinnitus olema esitatud eraldi, vaid vastava punkti võib lisada ka abivajajaga sõlmitavasse kliendilepingusse.

Eelnõuga sätestatakse, et abivajajaga tuleb enne kohtumisega õigusnõustamist sõlmida ka kliendileping. Seejärel tasub abivajaja omaosalusmäär, mis on viis eurot kalendriaastas. Kliendilepingu pikendamiseks järgmiseks kalendriaastaks piisab abivajaja ühekordse omaosalusmäär tasumisest ja sissetuleku kinnitusest. Kui kinnitus sissetuleku kohta on abivajajaga sõlmitud kliendilepingus, mida soovitakse pikendada, ja sissetulek ei ületa jätkuvalt isiku lepingu pikendamise taotlusele eelnenud kvartali keskmist ühe kuu brutosissetuleku ülemmäär, ei ole eraldi kinnitust sissetuleku kohta vaja esitada.

Lepingu pikendamise kohta tehtud täpsustus ei kehti alaealistele, kuna nad on ühekordse omaosalusmäär tasumisest vabastatud. Alaealiste puhul tuleb endiselt igaks kalendriaastaks sõlmida uus kliendileping.

Konkursi võitjale sätestatakse kohustus registreerida kohtumisega õigusnõustamisel abivajaja, tema kontaktandmed, abivajajaga sõlmitud kliendileping, andmed omaosalusmäär tasumise kohta, õigusvaldkond, milles teda nõustati, nõustamise kuupäev, nõustamisele kulunud aeg ning abivajajale õigusnõustamise eest esitatud arved ja Justiitsministeeriumile esitatava maksetaotluse aluseks olevad arved abivajaja kohta. Eelnimetatu jaoks peab konkursi võitja tagama kliendihaldustarkvara olemasolu, seal abivajajate andmete registreerimise ning andmete kaitse ja säilimise. Kliendihaldustarkvara peab võimaldama sõlmitud kliendilepingute ehk uute klientide ning kliendile ja Justiitsministeeriumile esitatud maksetaotluse aluseks olevate arvete väljavõtmist kalendrikuu kaupa. Kui määrusega on tagatud arvete registreerimine Justiitsministeeriumi juurdepääsuga kliendihaldustarkvaras, on maksetaotluste aluseks olevate andmete kontrollimine võimalik, ilma et konkursi võitja peaks igakordse maksetaotlusega esitama ka hulga andmeid, sealhulgas isikuandmeid, mis omakorda tagab mõistliku halduskoormuse maksetaotluste esitamisel. Kliendilepingute registreerimine tagab nii korrektsuse asjaajamises kui annab ka suuremas pildis ülevaate muutustest nõudluses.

Konkursi võitja tagab kliendihaldustarkvaras Justiitsministeeriumile vaatleja õigustega juurdepääsu nimetatud andmetele kogu lepingu kehtivuse ajal. Juurdepääs on vajalik toetatud tegevuse üle järelevalve teostamiseks, sh toetuse väljamaksmiseks edastatud maksetaotluste kontrollimiseks.

23. paragrahv. Turundustegevus

Paragrahviga sätestatakse konkursi võitjale kohustus planeerida turundustegevust vastutustundlikult, arvestades sealhulgas proportsionaalselt tegelike vajaduste ja võimalustega teenuse sihtgrupi teenindamiseks kogu lepinguperioodi vältel.

Teadmine teenuse olemasolust on ühiskonnas levinud ning aeg-ajalt on mõistlik ja vajalik teenusest teavitamist korrata, kuid tuleb arvestada, et tegemist on riiklikult toetatud teenusega. Turundustegevus on otsene hoob nõudluse suurendamiseks ja ettevõtlusele on iseloomulik orienteeritus pidevale kasvule. Riiklikult toetatud teenuse puhul tuleb turundustegevuse planeerimisel lähtuda ühelt poolt tegelikust eelarvest, aga teisalt teadvustada ka riikliku teenuse olemusest tulenevat spetsiifikat. Tegemist on üldise nõudega, mis ei piira ettevõtlusvabadust, kuid annab konkursi võitjale vajaliku raamistiku. Täpsemad tingimused on võimalik sätestada konkursi võitjaga sõlmitavas lepingus.

Õigusnõustamisele registreerimisel kogutavaid abivajaja andmeid ei kasutata otseturunduseks.

6. peatükk. Toetuse ulatus, omaosalusmäär, õigusnõustamise tunnitasi määr ja toetuse väljamaksmine

24. paragrahv. Toetus ja toetuse ulatus

Paragrahvis sätestatakse riigi toetatavaks õigusalasest esmanõustamiseks eraldatava toetuse ja selle ulatusega seonduv. Toetuse täpse suuruse kehtestab justiitsminister konkursi väljakuulutamise käskkirjaga ning toetust makstakse kalendriaastas kokku kuni vastava

piirsumma täitumiseni.

Toetuse eest osutatakse kohtumisega õigusnõustamist kahe tunni ulatuses abivajaja kohta kalendriaastas. Selleks makstakse konkursi võitjale toetust 100 protsendi ulatuses konkursi võitja taotluses märgitud õigusnõustamise tunnitasu määrast. Eelnõuga nähakse ette, et konkursi võitja ei või toetatud tegevuse eest nõuda abivajajalt muud tasu või hüve peale omaosalusmäära (5 eurot).

Abivajaja telefoni teel juhendamise, veebilehtede haldamise ja veebilehtede kaudu esitatud küsimustele vastamise, juturoboti arendamiseks vajalike küsimuste ja vastuste kogumise ning klassifitseerimise ja juturoboti vahendusel õigusnõustamise osutamise eest makstakse konkursi võitjale toetust kalendriaastas kokku kuni konkursi väljakuulutamise käskkirjas märgitud piirsumma ulatuses.

Kehtib põhimõte, et toetuse suurus kalendriaastas on fikseeritud ning teenuse mahtude ja töö teostamiseks planeeritud eelarve ületamisel täiendavaid kulutusi ei hüvitata. Juhul kui konkursi võitja kokkulepitud eelarvet ületab, tuleb olla valmis katma lisakulu omavahenditest.

25. paragrahv. Omaosalusmäär

Omaosalus on sätestatud selleks, et tagada riigieelarve vahendite otstarbekas kasutamine, vältimaks toetatud tegevuse tahtmatut või tahtlikku koormamist. Omaosaluse tasumise kohustus paneb abivajaja mõtlema, kas õigusnõustamise vajadus on vältimatu ning kas isik tõesti soovib õigusnõu saada ja endale broneeritavat võimalust kasutada. Hinnanguliselt 10% teenusele registreerunud uutest klientidest ütleb siiski kohtumisega õigusnõustamiseks eelnevalt kokkulepitud aja üles. Muudatus annab lisatagatise konkursi võitjale planeerida efektiivsemalt aega kohtumisega õigusnõustamiseks, mis omakorda aitab kaasa, et abivajaja pääseb kiiremini teenust kasutama. Juhul kui kalendriaastas ei jõuta teenust osutada, kandub makstud omaosalusmäär ettemaksuna üle järgmisse kalendriaastasse.

Omaosalusmäär on 5 eurot abivajaja kohta kalendriaastas. Alaealised vabastatakse igakordsest 5 euro suuruse omaosalustasu tasumisest, kuna nende puhul on tegemist ühiskonna nõrgemate liikmetega, kellel eelduslikult puudub igasugune sissetulek.

Kui abivajajal, kes pole alaealine, puuduvad vahendid omaosalusmäära ning vajadusel ka konkursi võitja poolt taotluses märgitud kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määra tasumiseks, tagab konkursi võitja abivajajale riigi õigusabi puudutavate selgituste andmise ning abistab riigi õigusabi saamiseks vajalike dokumentide täitmisel ilma selle eest tasu võtmata. Nimetatud tegevuse eest ei maksta ka toetust määruse § 24 lõike 1 alusel (kaks abivajajale tasuta ning riigi eelarvest hüvitatavat õigusnõustamise tundi) ning abivajajat tuleb abistada konkursi võitja omavahenditest. Samasugusel põhimõttel toimub abivajaja abistamine ka juhul, kui kohus edastab isiku nõusolekul riigi õigusabi taotluse nõuetekohaseks esitamiseks konkursi võitjale (RÕS § 12 lõike 8 alusel).

Varem võis konkursi võitja võtta riigi õigusabi puudutavate selgituste andmise ning abistamise eest riigi õigusabi saamiseks vajalike dokumentide täitmisel omaosalusmäära 5 eurot. Eelnõuga sellist võimalust ette ei nähta. Abivajaja, kellel puuduvad rahalised vahendid, tuleb suunata riigi õigusabi saama ning vajaduse korral teda abistada tasuta dokumentide koostamisel. Juhul kui abivajaja on omaosalusmäära tasunud ning vajadus riigi õigusabi järele selgub kohtumisega õigusnõustamise käigus, siis juba makstud tasusid abivajajale ei tagastata. Konkursi võitjalt eeldatakse riigi õigusabi järele vajaduse väljaselgitamist siiski esmajärjekorras.

Lisaks sätestatakse eelnõuga, et kokkulepitud ajal kohtumisega õigusnõustamisele, sealhulgas videosilla vahendusel õigusnõustamisele, ilma mõjuva põhjuseta ilmumata jätmise korral tasub abivajaja enne kohtumisega õigusnõustamist konkursi võitjale omaosalusmäära uuesti. Mõistliku etteteatamise korral omaosalusmäära uuesti tasuma ei pea. Sellise etteteatamise tähtaja saab konkursi võitja leppida kokku kliendilepingus (näiteks 24 tundi).

26. paragrahv. Õigusnõustamine alates kolmandast tunnist ja abivajaja teavitamine

Juhtudeks, kui õigusnõustamise vajadus on suurem kui kaks tundi, sätestatakse konkursi võitjale kohustus jätkata abivajaja õigusnõustamist konkursi võitja taotluses märgitud tunnitasu

määra eest vähemalt järgneva kolme tunni ulatuses.

Kaks esimest tundi on abivajajale tasuta (toetust makstakse 100 protsendi ulatuses konkursi võitja taotluses märgitud kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määrast), tasuta tuleb üksnes omaosalusmäär 5 eurot ning teenuse saamisega märkimisväärseid kulutusi ei kaasne. Edasi tuleb õigusnõustamise eest maksta vastavalt konkursi võitja taotluses pakutud kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määrale ning seega olla valmis ka kulutusteks.

Eeltoodu eesmärgiks on tagada, et keerukamates asjades õigusnõustamisel tunnihind pärast kahe tunni täitumist hüppeliselt ei tõuseks (advokaadi tund maksab alates 110 eurot, millele lisandub käibemaks) ning abivajaja õiguslik küsimus saab läbi vaadatud ning vajalik nõu antud või dokument koostatud abivajaja soovi korral ka siis, kui esimese kahe tunniga seda teha ei jõuta (eeldab siiski abivajaja valmisolekut õigusnõustamise eest maksta). Riigi õigusabi andmine otsustatakse riigi õigusabi seaduse sätete järgi.

Lisaks sätestatakse konkursi võitjale kohustus teavitada abivajajat sellest, kui täituvad kaks esimest õigusnõustamise tundi ning kolm järgnevat õigusnõustamise tundi. Samuti tuleb abivajajat teavitada järgneva kolme õigusnõustamise tunni puhul rakenduvast tunnitasu määrast. Teavitada tuleb iga kord enne õigusnõustamise osutamise jätkamist.

Praktikas on esinenud juhtumeid, kus isik ei suuda tasuta riigi toel pakutava õigusnõustamise eest omaosalust või soodsat (pakkumises märgitud) tunnitasu määra, jäädes konkursi võitjale võlgu, mis omakorda tekitab riigile soovimatu olukorra. Abivajaja võib just seetõttu sattuda makseraskustesse, millega kaasneb täitemenetluse risk. Eelnõuga ettenähtud teavitamine teenuse kõige soodsama etapi läbimisest aitab abivajajal hinnata oma rahalisi võimalusi ja teha teadlik otsus teenusega jätkamiseks. Vajaduse korral suunatakse abivajaja saama riigi õigusabi.

27. paragrahv. Toetuse väljamaksmine

Toetus õigusnõustamise eest makstakse välja maksetaotluste alusel.

Maksetaotlus kohtumisega õigusnõustamise eest esitatakse kuni kaks korda kuus. Paragrahvis sätestatakse Justiitsministeeriumi õigus kontrollida maksetaotluse aluseks olevate andmete õigsust ja määruse §-s 22 nõutavate andmete korrektsust kliendihaldustarkvaras. Samuti on sätestatud tähtaeg Justiitsministeeriumile maksetaotluse menetlemiseks – kuni kümme tööpäeva, mida võib vajadusel veel kümme tööpäeva pikendada.

Kehtiva määruse kohaselt on konkursi võitjal kohustus lisada maksetaotlusele iga õigusnõu saanud abivajaja ees- ja perekonnanimi, nõustamiskuupäev, nõustatud õigusvaldkond ja nõustamisele kulunud aeg. Praktikas on maksetaotlus seotud kliendihaldustarkvaraga ning iga esitatud arvega on seotud konkreetset klienti puudutav informatsioon. Vastav teave on Justiitsministeeriumile kättesaadav, sh tuleb eelnõu kohaselt registreerida kliendihaldustarkvaras ka kliendileping ning arved. Kuna Justiitsministeeriumil on eelnõu kohaselt ka edaspidi juurdepääs kliendihaldustarkvarale, mis vajaduse korral võimaldab maksetaotlusi kontrollida, ei ole nimetatud lisainformatsiooni esitamine dubleerivalt vajalik. Andmete kättesaadavus otseallikast vähendab oluliselt konkursi võitja halduskoormust maksetaotluste esitamisel.

Abivajaja telefoni teel juhendamise, veebilehtede haldamise ja veebilehtede kaudu esitatud küsimustele vastamise, juturoboti arendamiseks vajalike küsimuste ja vastuste kogumise ning klassifitseerimise ja juturoboti vahendusel õigusnõustamise osutamise eest makstakse toetust maksetaotluse alusel ühe maksena kogu kalendriaasta kohta taotluses esitatud pakkumises märgitud piirsumma ulatuses.

28. paragrahv. Toetuse väljamaksmisest keeldumine

Paragrahvis sätestatakse olukorrad, millal Justiitsministeerium võib toetuse väljamaksmisest keelduda.

Juhul kui kontrolli tulemusena selgub, et kliendihaldustarkvaras puuduvad vajalikud andmed (vt määruse § 22) või andmed ei ole õiged, on Justiitsministeeriumil esmalt õigus nõuda konkursi võitjalt vea parandamist. Kui seda ei tehta kahe nädala jooksul, võib

Justiitsministeerium keelduda vastava toetuse osa väljamaksmisest. Samuti on Justiitsministeeriumil õigus tagasi nõuda või tasaarveldada ebaõigete või puudulike andmete alusel tehtud väljamaksed.

Võrreldes kehtiva määrusega sätestatakse eelnõus uus tingimus – toetust ei pruugita maksta ka ebakvaliteetse õigusabi eest.

Sellisel juhul, kui ebakvaliteetse õigusabi osutamine tuvastatakse, otsustab Justiitsministeerium juhtumipõhiselt toetuse vastava osa väljamaksmisest keeldumise, tagasinõudmise või tasaarvestamise. Selle, kui suurt osa toetusest konkreetse juhtumi puhul ei ole põhjendatud maksta, otsustab Justiitsministeerium juhtumipõhiselt, arvestades juhtumi asjaolusid. Riigi toetuse maksmine ebakvaliteetse õigusabi eest ei ole põhjendatud.

Õigusabi kvaliteedi kohta laekuvaid kaebusi ei ole praktikas võimalik kindlasti täielikult välistada, kuid pöördumise saamisel võib Justiitsministeerium selgitada välja juhtumi asjaolud. Kui seejuures selgub, et õigusabi kvaliteet on küsitav, siis on põhjendatud täiendav asjaolude uurimine ning vajaduse korral ka otsustamine, millises ulatuses ei ole toetuse väljamaksmine konkreetset juhul põhjendatud. See säte puudutab üksnes riigi poolt konkursi võitjale makstavat toetust. Abivajaja võimalikud rahalised nõuded teenuse osutaja vastu esitatakse üldises korras ning ilma Justiitsministeeriumi kaasamata.

7. peatükk. Aruandlus ja andmed

29. paragrahv. Aruandlus

Eelnõuga sätestatakse, mis ajaks hiljemalt peab konkursi võitja aruande esitama ja milliseid andmeid peab aruanne sisaldama. Aruanne annab statistilise ülevaate õigusnõustamise ja selle vajaduse kohta, mis omakorda võimaldab vajaduse korral teha toetatava tegevuse korraldamises muudatusi.

Võrreldes kehtiva regulatsiooniga sätestatakse eelnõus täiendavate andmete loetelu, mida aruandluse käigus esitada tuleb.

Näiteks tuleb esitada teave õigusnõustamise keele, telefoni teel õigusnõustamist saanud abivajajate arvu, veebilehtede sisutekstide haldamise ja veebilehtede kaudu esitatud küsimustele vastamise ning turundustegevuse ja teavitustöö kohta kalendriaastas.

Muudatusega on tagatud muu hulgas ülevaate saamine esmase õigusnõustamise vajadustest eri keelt kõnelevate sihtgruppide kaupa. Ülevaate turundustegevuse ja teavitustöö ulatusest võimaldab veenduda, et need tegevused on planeeritud ja teostatud piisaval määral ning vastutustundlikult. Kehtiva regulatsiooni kohaselt ei tule vastavat aruande osa esitada.

30. paragrahv. Andmete üleandmine

Paragrahvis sätestatakse konkursi võitjale kohustus anda määruse § 22 lõikes 3 nimetatud andmed Justiitsministeeriumile üle 10 päeva jooksul elektrooniliselt ja masintöödeldaval kujul andmekandjal. Täiendavad andmekaitsetingimused on sätestatud andmetötluse lepingus.

Õigusnõustamise ning telefoni teel juhendamise käigus juturoboti arendamiseks vajalikus ulatuses ja viisil kogutud ning klassifitseeritud küsimused ja vastused annab konkursi võitja Justiitsministeeriumile üle 30 päeva jooksul vastava taotluse saamisest või koos kalendriaasta kohta esitatava aruandega.

8. peatükk. Erivajadustega isikute ja eakate õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse jagamise tingimused ja kord

31. paragrahv. Erivajadustega isikute ja eakate õigusnõustamise kättesaadavuse parandamine

Varem justiitsministri käskkirjaga kehtestatud erivajadustega isikute ja eakate õigusnõustamise konkursi tingimused ja toetuse jagamise kord sätestatakse eelnõu kohaselt määruses. Tegemist on isikutega, kelle puhul võib olla vajadus täiendava õigusnõustamise järele. Näiteks ei ole

sihtgrupile kohtumisega õigusnõustamise või teistel õigusnõustamise viisidel pakutav teenus mugavasti kättesaadav või piisav. Seetõttu jagatakse erivajadustega isikute ja eakate õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks toetust ka eraldi. Ka kõnealuse teenuse puhul on välistatud kohtus esindamine, sealhulgas kohtudokumendi esitamine (välja arvatud maksekäsu kiirmenetluse avalduse esitamine), kuid toetust makstakse muu hulgas sihtgrupi õigusnõustamisest teavitamiseks ning abistamiseks igapäevasel ametiasutustega suhtlemisel ja asjaajamisel.

32. paragrahv. Erivajadusega isikute ja eakate õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse jagamise konkursis ja leping

Paragrahvis sätestatakse erivajadustega isikute ja eakate õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse jagamise konkursi korraldamise kord. Samuti käsitletakse lepingu sõlmimist konkursi võitjaga.

Konkurss kuulutatakse välja justiitsministri käskkirjaga. Konkursi võib välja kuulutada, et jagada toetust ühe või mõlema sihtgrupi (erivajadustega isikud ja eakad isikud) õigusnõustamiseks.

Kõiki kvalifitseerunud taotlusi hinnatakse ja võrreldakse omavahel, arvestades nende mõjust taotlustes määruse § 33 lõike 2 punktide 2–12 kohta esitatud andmete alusel (vt § 33 selgitust). Hindamisel arvestatakse, kui võrd on praegu erivajadustega isikute või eakate sihtgrupi juurdepääs nõustamisele raskendatud ning mil määral aitaks taotleja pakutav nõustamine kehtivat olukorda paremaks muuta. Mõjusamaks hinnatakse taotlused, mille mõju on konkreetsele erivajadustega isikute või eakate sihtgrupile suurem. Kui võrd tegemist on õiguslase esmanõustamise raames ette nähtud täiendava võimalusega õigusnõustamise osutamiseks kõnealusele sihtgrupile, on oluline veenduda, et taotleja pakutav nõustamine lähtub sihtgrupi vajadustest ja toetuse eest suudetakse olemasolevat olukorda positiivses suunas mõjutada.

33. paragrahv. Nõuded taotluse esitajale ja taotlusele erivajadustega isikute ja eakate õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks korraldataval konkursil osalemiseks

Paragrahvis loetletakse nõuded erivajadusega isikute ning eakate õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks korraldataval konkursil osalejale ning esitatavale taotlusele.

Konkursil saab osaleda erivajadustega isikute või eakate üleriigiline esindusorganisatsioon, kes on registreeritud asjakohases Eesti registris ning tegutsenud vähemalt kaks aastat. Nimetatud esindusorganisatsiooni suhtes ei tohi taotluse esitamise päeva seisuga olla algatatud likvideerimis- ega pankrotimenetlust, ta ei tohi olla pankrotis ning tal ei tohi olla suuremat maksuvõlga kui 1000 eurot. Kui lubatud piirides maksuvõlg esineb, tuleb esitada kinnitus, et maksuvõla tasumise ajatamine on täies ulatuses tagatud.

Konkursile taotluse esitamise korral peab taotleja arvestama, et erivajadustega isikute puhul on tegemist sihtgrupiga, kellel on spetsiifilised vajadused ja harjumused. Sihtgrupp on harjunud pöörduma endale harjumuspärase keskkonnaga kohtadesse ning nende nõustamiseks on vajalik oma oskusteave, juurdepääsuks sobivad ruumid, koostöö viipekeeletoolkidega jm.

Muu hulgas tuleb taotluses esitada sihtgrupi kirjeldus ja nõustavate isikute koguarv kalendriaasta kohta, kirjeldus, mil määral on sihtgrupil juurdepääs nõustamisele raskendatud ning sihtgrupi spetsiifiliste vajadustega arvestamise kirjeldus, sh kuidas tagatakse erivajadustega isikute puhul sihtgrupi nõustamine harjumuspärasel keskkonnas ning nõustamiseks vajaliku juurdepääsuga ruumides. Samuti tuleb esitada teave nõustajate ja nende kvalifikatsiooni ning taotleja enda varasema kogemuse kohta toetatava tegevuse elluviimisel.

Ühtlasi sätestatakse mitme taotluse esitamisel rakenduv arvestuse kord ning viidatakse, et taotluse esitamisele ja esitamise tähtajale kohaldatakse §-s 18 sätestatud korda (vt § 18 selgitust).

34. paragrahv. Erivajadustega isikute ja eakate õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks jagatava toetuse saaja aruandlus

Eelnõuga sätestatakse, et erivajadustega isikute ja eakate õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse saaja esitab Justiitsministeeriumile hiljemalt iga aasta 15. jaanuariks ülevaate eelmisel kalendriaastal osutatud õigusnõustamise, selle korraldamise, õigusnõustamisest teavitamise ning kantud kulude kohta. Nimetatud aruandes ei esitata isikuandmeid, vaid üksnes täpsema ülevaate saamiseks vajalik statistika, kirjeldus ning kulude aruanne.

9. peatükk. Rakendussätted

35. paragrahv. Enne määruse jõustumist sõlmitud lepingud

Eelnõuga sätestatakse, et enne 2021. aasta 1. jaanuari konkursi võitjaga sõlmitud lepingutele kohaldatakse kuni 2020. aasta 31. detsembrini kehtinud määrust.

36. paragrahv. Määruse kehtetuks tunnistamine

Kõnesoleva paragrahviga tunnistatakse kehtiv määrus „Üldise õigusnõustamise sihtgrupp ja õigusvaldkonnad ning selle nõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse jagamise tingimused ja kord“ kehtetuks.

37. paragrahv. Määruse jõustumine

Eelnõuga nähakse ette, et määrus jõustub 1. jaanuaril 2021. aastal.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõul ei ole puutumust Euroopa Liidu õigusega.

4. Määruse mõjud

Kavandatav muudatus 1 – õigusnõustamisele esitatavad nõuded ja toetuse ulatus

Võrreldes kehtiva määrusega muudetakse õigusnõustamise sihtgrupile, õigusnõustamisele ja selle korraldamisele, abivajaja registreerimisele kohtumisega õigusnõustamisel, toetusele ja toetuse ulatusele ning abivajaja omaosalusmääradele seatud nõudeid.

Muudatused on järgmised:

Riigieelarvest toetatava õigusnõustamisega ei ole edaspidi hõlmatud abivajaja kohtus esindamine, sh kohtudokumendi koostamine (välja arvatud maksekäsu kiirmenetluse avalduse esitamine).

Sätestatakse nõue, et konkursi võitja tagab õigusnõustamise ning telefoni teel juhendamise käigus esitatud küsimuste ja vastuste kogumise ning klassifitseerimise juturoboti arendamiseks vajalikul ulatuses ja viisil.

Määratakse kindlaks, et konkursi võitja sõlmib enne kohtumisega õigusnõustamist abivajajaga kliendilepingu, milles võib sisalduda ka abivajaja kinnitus sissetuleku kohta ning põhimõtte, et kliendilepingu pikendamiseks järgmiseks kalendriaastaks piisab abivajaja omaosalusmäärade tasumisest koos kinnitusega sissetuleku kohta (mis sisaldub kliendilepingus või esitatakse eraldi).

Täiendatakse nende andmete loetelu, mille konkursi võitja peab kliendihaldustarkvaras registreerima, kaitse ja säilitamise tagama, Justiitsministeeriumile reaajas juurdepääsu võimaldama ning kui leping lõpeb, need Justiitsministeeriumile üle andma, lisades loetelusse kliendilepingu abivajajaga ning abivajajale esitatavad arved ja Justiitsministeeriumile esitatava maksetaotluse aluseks olevad arved.

Seoses kohtus esindamise välistamisega vähendatakse riigi toetatavate tundide arvu viielt kahele, ühtlasi vähendatakse seitsme tunni võrra tunde, mille jooksul tuleb konkursi võitjal pärast toetatud kahe õigusnõustamise tunni täitumist veel abivajajale konkursi võitja taotluses märgitud kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määra eest õigusnõustamist osutada (jääb kolm tundi).

Sätestatakse põhimõtte, et esimese kahe kohtumisega õigusnõustamise tunni eest kalendriaastas makstakse 100 protsenti konkursi võitja taotluses märgitud kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määra eest.

Täpsustatakse omaosalusmäärade seonduvat, määrates, et juhul, kui teenust ei jõuta osutada,

kandub makstud omaosalusmäär üle järgmisse kalendriaastasse ning kui abivajaja ei ilmu ilma mõjuva põhjuseta kokkulepitud ajal kohtumisega õigusnõustamisele ega ole sellest mõistliku aja jooksul ette teatanud, tuleb omaosalusmäär tasuda uuesti.

Sätetatakse põhimõtte, et konkursi võitja teavitab abivajaja kahe esimese tasuta õigusnõustamise tunni ja kolme järgneva konkursi võitja taotluses märgitud tunnitasu eest osutatud tunni täitumisest, et tagada abivajajale parem ülevaade võimalikest järgnevatest rahalistest väljaminekutest, kui otsustatakse teenuse kasutamist jätkata.

Märgitakse ära konkursi võitja vastutustundliku turundustegevuse põhimõtte.

I sihtrühm: konkursil osalejad

Muudatusega kaasneva mõju valdkond: mõju majandusele – ettevõtluskeskkond ja ettevõtete tegevus, mh mõju kindla tegevusalaga seotud ettevõtete toimetulekule ja töökorraldusele; halduskoormus

Avalduva mõju kirjeldus sihtrühmale ja järelendus olulisuse kohta

Äriregistris on registreeritud 269 advokaadibürood ja 326 õigusbürood³ (õigusbüroode hulgas on ka mõned advokaadibürood, kes on varem olnud õigusbürood, kuid infosüsteem ei võimalda andmeid vastavalt eristada). Eelduslikult on tegemist sihtrühmaga, kelle hulgas on potentsiaalsed konkursil osalejad. Kavandatavate muudatustega kaasnevat mõju sihtrühmale ei saa tervikuna pidada oluliseks.

Kohtus esindamise välistamisel osutatava õigusnõustamise hulgast ei ole sihtgrupile olulist mõju. Konkursid korraldatakse õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks, mistõttu ei muuda kohtus esindamise välistamine teenuse osutamise peamist eesmärki. Ühtlasi vähendatakse oluliselt ka tundide arvu (7 tunni võrra), mille jooksul on konkursi võitja kohustatud taotluses märgitud kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määra eest osutama abivajajale teenust pärast toetatud kahe tunni täitumist. Muudatuse mõju võib sihtgrupile pidada seega kokkuvõtvalt pigem positiivseks, kuna konkursi võitja rahaline panus teenuse finantseerimisse väheneb.

Konkursivõitja kohustus sõlmida abivajajaga kliendileping ning kliendihaldustarkvaras kohustuslikult registreeritavate (säilitatavate ja lepingu lõppemisel Justiitsministeeriumile üle antavate) andmete hulga suurendamise näol on tegemist praeguse hea praktika kinnistamisega, mis ei tõsta halduskoormust. Vähesel määral suurendab halduskoormust lisanduv kohustus teavitada abivajajat kahe esimese (tasuta või soodsaima) nõustamistunni täitumisest. Samas väheneb meetme tõttu eelduslikult ka võlgnevuste osakaal, mistõttu on lõplik mõju pigem positiivne. Samuti avaldab positiivset mõju abivajaja vastutustundlikku käitumist soodustav muudatus, mille kohaselt tuleb omaosalusmäär tasuda uuesti, kui kohtumisega õigusnõustamisele jäetakse ilma mõjuva põhjuseta tulemata. Muudatus annab konkursi võitjale kindluse oma tegevuse efektiivseks planeerimiseks.

Osaliselt suurendab halduskoormust nõue, et konkursi võitjal on kohustus koguda õigusnõustamise ning telefoni teel juhendamise käigus esitatud küsimused ja vastused ning klassifitseerida juturoboti arendamiseks vajalikus ulatuses ja viisil. Tegemist on tulevikku suunatud ning teenuse nüüdisaegsena hoidmiseks vajaliku tegevusega. Samas on konkursi võitjal võimalik protsesside läbimõtlemlisel halduskoormust optimeerida. Nimetatud tegevuse eest on ette nähtud ka toetus, mille suuruse ulatuses saab konkursil osaleja vastava pakkumise teha.

Samuti võib sihtrühmale positiivseks pidada nende sätete kehtetuks tunnistamise mõju (kehtiv määrus tunnistatakse kehtetuks), mis võimaldasid Justiitsministeeriumil igal ajal ümber jagada konkursi võitja taotluses märgitud kohtumisega õigusnõustamise tunde linnade ja nõustamiskohtade vahel ning pidada kalendriaasta piirsumma arvestust kvartalite kaupa.

Õigusnõustamisele esitatavate nõuete ja toetuse ulatuse muutmise mõju ulatus sihtrühmale on väike, teenust osutatakse jätkuvalt esmaseks ja kiireks õigusnõustamiseks ning vajadus teenuse

³ Andmed äriregistrist (17.06.2020)

järele on endiselt suur⁴, st sihtgrupi huvi konkursil osalemise vastu ei peaks muudatuste tõttu eelduslikult vähenema. Tõenäoliselt ei mõjuta muudatused ka õigusteenuste turu tasakaalu.

II sihtrühm: riigi õigusabi andvad advokaadid

Muudatusega kaasneva mõju valdkond: mõju majandusele – ettevõtluskeskkond ja ettevõtete tegevus, mh mõju kindla tegevusalaga seotud ettevõtete toimetulekule ja töökorraldusele

Avalduva mõju kirjeldus sihtrühmale ja järelalususe kohta

Muudatus, mille kohaselt välistatakse edaspidi abivajaja kohtus esindamine, muudab teenuse pakkumise fokuseeritumaks esmasele ja kiirele õigusnõustamisele. Muudatuse mõjul võib suurendada riigi õigusabi taotlejate arv. RÕA osutatakse aga jätkuvalt konkreetsele sihtgrupile, kellele riik on vastava toetuse ette näinud, sh eraldanud selleks ka rahalised vahendid.

Eesti Õigusbüroo OÜ⁵ (edaspidi ka *EÕB*) poolt esindatavaid kohtuasju (uued sissetulnud kohtuasjad) oli perioodil 2018–2019 ca 1125⁶. RÕA osutati samal perioodil kokku 26 302 korda⁷. Ajavahemikul 2018–2019 osutas EÕB teenust ca 20 000 kliendile, millest kohtuasjad moodustasid eelduslikult 5-6%. Arvestades, et ligikaudu 600 tsiviilasja kalendriaastas (hoolimata üldisest tsiviilasjade arvu tõusust) on riigi õigusabis vähem võrreldes 2016. aastaga⁸, võib eeldada, et senine riigi toetatud õigusnõustamine on vähendanud riigi õigusabisse jõudvate asjade arvu ning ka vastavat kohtuasjade osakaalu selles. Olukord võib muudatuse tulemusena uuesti muutuda. Kuivõrd kohtumenetlused on sageli pikad, ei ole siiski välistatud, et riigi toetatud õigusnõustamise tundide täitumisel liiguvad rahaliselt vähekindlustatud isikud ka praegu saama riigi õigusabi. RÕA osutamisele on spetsialiseerunud umbes 100 advokaati, kes tegelevad aastas keskmiselt 130 RÕA-asjaga.

Seega võib muudatuste tulemusena vähesel määral toimuda potentsiaalsete klientide (abivajajate) liikumine kas riigi õigusabi taotlema (sissetulek ei võimalda turutingimustel õigusteenust hankida) või turutingimustel õigusteenust ostma ning riigi õigusabi taotluste arv võib sellest tulenevalt suurened. RÕA osutav advokaat võib aga osutada õigusnõustamist ka koostöös konkursi võitjaga ning sel viisil oleks võimalik ressursse säästlikult kasutada – advokaat saab samas asjas kohtus esindamisega jätkata, kui kohus määrab ta abivajaja taotluse alusel riigi õigusabi osutama.

Eeltoodust tulenevalt võib öelda, et olulist mõju, mida tuleks õigusnõustamisele esitatavate nõuete ja toetuse ulatuse muutmise seonduvalt täiendavalt analüüsida, advokaatidele ei kaasne.

III sihtrühm: potentsiaalsed õigusteenuse vajajad

Muudatusega kaasneva mõju valdkond: mõju majandusele – leibkondade toimetulek ja majanduslikud otsused

Sihtrühmale avalduva mõju kirjeldus ja järelalususe kohta

2018. aastal osutati konkursi võitja poolt teenust kokku 9320 ja 2019. aastal 11 586 abivajajale. Teenuse sihtgrupi vajadus õigusteenuse järele varieerub (kogu sihtgrupp ei vaja pidevat õigusabi).

Kohtus esindamise lõpetamine õigusalasel esmanõustamise raames võib sihtgrupile avaldada vähest ebasoovitavat mõju. Samas tuleb arvestada, et RÕA on rahaliselt vähekindlustatud isikute jaoks jätkuvalt olemas.⁹ Vähendades nende õigusnõustamise tundide arvu, mida abivajaja sai tasuta või soodsa hinnaga kasutada, võib see samuti avaldada sihtgrupile vähest

⁴ 2018. aastal osutati riigi toetatud õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks korraldatud konkursi võitja poolt õigusnõustamist kokku 18 372,4 tundi ja 2019. aastal 26 056 tundi.

⁵ OÜ HUGO end ärinimi

⁶ Eri numbriga kohtuasjad, mille hulgas võib olla mitu sama isikuga seotud kohtuasja.

⁷ Sealhulgas RÕA esmatasand, mis on samuti seotud kohtuasja numbriga.

⁸ Periood enne määruse alusel sõlmitud konkursi, mille tulemusena sõlmiti 2017. a konkursi võitjaga leping.

⁹ EÕB aastaaruannete kohaselt osutati õigusnõustamist RÕA valdkonnas (RÕS) 2018. a kolmel korral ja 2019. a ühel korral.

ebasoovitavat mõju. Praeguse praktika kohaselt on aga keskmiselt õigusnõustamisele kuluv aeg abivajaja kohta u 2,2 tundi. Seega valdavalt on võimalik anda abivajajale õigusnõu esimese 100 protsendi ulatuses toetatud kahe õigusnõustamise tunni jooksul. Seejärel osutatakse abivajajale õigusnõustamist järgneva kolme tunni jooksul konkursi võitja taotluses märgitud kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määra eest. Arvestades, et abivajaja jaoks on oluline pääseda teenust saama kiiresti, et saada asjakohast õigusnõu võimalikult kohe pärast probleemide ilmumist, on teenuse fookuse suunamine kohtueelsele nõustamisele siiski eesmärgipärane ja pikemas perspektiivis pigem sihtgrupile soodsa mõjuga. Ka tuleb arvesse võtta, et maksekäsu kiirmenetluse avalduse esitamine õigusnõustamise raames on jätkuvalt lubatud.¹⁰ Alates 1. maist 2020. a muutis Justiitsministeerium abivajaja omaosalusmäära selliselt, et ka hetkel on abivajaja jaoks tasuta (5 euro suuruse omaosalusmäära tasumisel) kaks esimest õigusnõustamise tundi ning õigusnõustamisega jätkamisel on vaja tasuda 40 eurot (konkursi võitja taotluses märgitud kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määr). Seega seisneb reaalne muutus tundide arvus, mille jooksul on abivajajal õigus saada soodsama tunnihinnaga õigusnõustamise jätkamist keerukamate juhtumite korral. Viit tundi abivajaja kohta õiguslase esmanõustamise raames ilma kohtu esinduseta võib pidada piisavaks (muu hulgas aitab välistada teenusega venitamist).

Muudatus, mille tulemusena tuleb abivajajal tasuda omaosalusmäär uuesti, kui ta jätab ilma mõjuva põhjuse ja mõistliku etteteatamisajata kohtumisega õigusnõustamisele ilmumata, on distsiplineeriva iseloomuga. Selle mõju on sihtgrupil võimalik vastutustundliku käitumisega vältida.

Asjaolu, kui konkursi võitja teavitab kahe esimese õigusnõustamise tunni täitumisest ning kolme järgneva soodsa hinnaga tunni täitumisest, on abivajaja jaoks positiivne muudatus. See võimaldab veel kord oma rahalised võimalused läbi mõelda ning otsustada, kas õigusnõustamise teenust jätkuvalt kasutada on taskukohane. Vajaduse korral on abivajajal võimalus taotleda riigi õigusabi.

Kokkuvõtvalt on mõju ulatus vähene. Potentsiaalse abivajaja igapäevaelus muudatusi ei toimu, samuti puudub vajadus muutustega kohanemiseks.

Õigusnõustamisele esitatavate nõuete ja toetuse ulatuse muutmisega seotud muudatustel ei ole sihtrühma jaoks olulist mõju, mis vajaks täiendavat analüüsi.

Kavandatav muudatus 2 – konkursi osalemise ja konkursi läbiviimise nõuded

Eelnõuga muudetakse võrreldes kehtiva regulatsiooniga konkursi väljakuulutamise, taotluse esitamise ja esitamise tähtaja, taotlejale ja taotlusele esitatavate nõuete, taotluse kvalifitseerimise, taotluse hindamise ja võrdlemise, lepingu ja konkursi võitjaga lepingu sõlmimise nõudeid ning sätestatakse regulatsioon lihtsustatud korras konkursi korraldamise kohta.

Muudatused on järgmised:

Konkursi võib muudatuse kohaselt välja kuulutada nii õigusnõustamiseks ühel (varasem regulatsioon) kui ka mitmel määruuses nimetatud viisil (kohtumisega õigusnõustamine, veebilehtede kaudu esitatud küsimustele vastamine ja õigusnõustamine juturoboti vahendusel), Välistamiseks ebareaalselt madala tunnihinnaga pakkumisi, volitatakse justiitsministrit kehtestama käskkirjaga minimaalne õigusnõustamise tundide arv toetataval perioodil, mille ulatuses tuleb nõudluse olemasolu korral nõustamine tagada.

Konkursi teates avaldatakse informatsioon riigimajade ja kohtute ruumide kasutamise võimaluste kohta sõlmitava lepingu perioodil, samuti märgi, et Justiitsministeeriumil on õigus konkurss igal ajal nurjunuks tunnistada;

Täpsustatakse, et Justiitsministeerium võib taotluse esitamise tähtaega pikendada konkursi tähtaja jooksul.

Taotluses tuleb esitada ülevaade taotluse esitamisele eelneval viiel aastal sotsiaalprojektides osalemise kohta ning teha pakkumine taotleja omafinantseeringuga abivajajale tasuta pakutavate kohtumisega õigusnõustamise tundide kohta kalendriaastas õigusvaldkondade kaupa.

Taotluses esitatud pakkumises, mitmel päeval nädalas konkreetses linnas ja pakkumises

¹⁰ EÕB aastaaruannete kohaselt osutati õigusnõustamist võlaõiguse valdkonnas 2018. a 2957 korral ja 2019. a 3030 korral.

õigusnõustamise teenuse osutamiseks usaldusväärne lepingupartner, on karmimad nõuded asjakohased teadlikuma valiku tegemiseks. Kuigi tõenäoliselt on potentsiaalseid konkursil osaleda soovijaid, kes vastavalt täiendatud tingimustele selleks enam ei kvalifitseeru, ei saa mõju pidada oluliseks. Tegemist on hüpoteetilise võimaluse äravõtmisega, mis ei saa kuidagi mõjutada konkursile mittekvalifitseerunud äriühingu praegust tegevust. Nõuete liigse karmistamise risk on siiski olemas, kuid valdavat taotluste mittekvalifitseerumist või taotluste esitamata jätmist tuleb siiski pidada ebatõenäoliseks. Õigusteenuste turg on aktiivne ning konkursi tingimused jätvavad võimaluse ka ühispakkumiste esitamiseks.

Samuti ei saa taotluse hindamise kriteeriumide ja vastava punktisüsteemi täiendamise mõju sihtgrupile pidada ulatuslikuks ega oluliseks. Advokaatide kaasamine loob küll taotlejale konkursieelise, kuid ei ole konkursile kvalifitseerumise eeltingimus. Taotluste hindamise kriteeriumide ja punktisüsteemi täiendamine annab vajaliku eelinformatsiooni ka pakkumise esitajatele endile, mistõttu võib mõju pidada pigem positiivseks.

Eelnevat arvestades ei ole konkursi nõuete muutmise mõju ulatus suur ning muudatustega ei kaasne sihtrühmale olulist mõju, mida tuleks täiendavalt analüüsida.

II sihtrühm: potentsiaalsed õigusteenuse vajajad

Muudatusega kaasneva mõju valdkond: mõju majandusele – leibkondade toimetulek ja majanduslikud otsused

Sihtrühmale avalduva mõju kirjeldus ja järeldus olulisuse kohta

Spetsialiseerumine kindlale õigusnõustamise viisile võib aidata kaasa kvaliteetsemale ja efektiivsemale õigusteenuse osutamisele konkreetsetel viisil. Nõuete karmistamisel taotluse esitaja suhtes on abivajajale samuti pigem positiivne mõju. Kvaliteetse ja katkematu õigusnõustamise osutamine teenib eeskätt sihtgrupi huve ning teenuse osutaja hoolikas valimine on selle eesmärgi tagatiseks. Ka eelnõuga kavandatav muudatus, mille kohaselt antakse justiitsministrile õigus kuulutada vajaduse korral välja lihtsustatud korras uus konkurss, on sihtgrupi huvides (tagada teenuse võimalikult järjepidev kättesaadavus). Seda võib teha nii olukorras, kus konkurss kuulutatakse nurjunuks, kui ka siis, kui konkursi võitjaga sõlmitud leping lõpeb ennetähtaegselt.

Regulatsiooni muutmine konkursi nõuete muutmise eel ei too sihtrühmale kaasa kohanemiskulusi, ebasoovitavad mõjud puuduvad. Eelnevat arvestades ei kaasne muudatustega sihtrühma jaoks olulist mõju, mis vajaks täiendavat analüüsi.

Kavandatav muudatus 3 – toetuse väljamaksmisele ja aruandlusele seatud nõuded

Eelnõuga muudetakse võrreldes kehtiva regulatsiooniga toetuse väljamaksmisele ja aruandlusele kehtestatud nõudeid.

Muudatused on järgmised:

Toetuse väljamaksmise tingimusi täiendatakse abivajajaga sõlmitud kliendilepingu ning abivajajale ja Justiitsministeeriumile esitatavate arvete registreerimise nõudega (vajadusel kontrollitakse kliendihaldustarkvaras).

Täpsustatakse, et konkursi võitjal on aega kaks nädalat arvates teavitamisest parandada kliendihaldustarkvaras puudusi, mis võiksid olla aluseks vastava abivajaja puhul toetuse väljamaksmisest keeldumisele.

Lisatakse säte, mis annab Justiitsministeeriumile õiguse kas osaliselt või tervikuna keelduda toetuse väljamaksmisest või nõuda vastav osa toetusest tagasi või tasaarveldada tulevaste maksetega, kui abivajaja õigusnõustamine on olnud ebakvaliteetne ja Justiitsministeerium selle tuvastab.

Täiendatakse aruandluse kohta esitatavaid nõudeid, nähes ette teabe edastamise õigusnõustamise keele, telefoni teel õigusnõustamist saanud abivajajate arvu, veebilehtede sisutekstide haldamise ja esitatud küsimustele vastamise, ülevaate edastamise õigusnõustamise ning telefoni teel juhendamise käigus küsimuste ja vastuste juturoboti arendamiseks vajalikud ulatuses ja viisil kogumise ning klassifitseerimise kohta ja turundustegevuse ning teavitustöö kohta kalendriaastas.

Sihtrühm: konkursil osalejad

Muudatusega kaasneva mõju valdkond: mõju majandusele – ettevõtluskeskkond ja ettevõtete tegevus, mh mõju kindla tegevusalaga seotud ettevõtete toimetulekule ja töökorraldusele; halduskoormus

Sihtrühmale avalduva mõju kirjeldus ja järelalus olulisuse kohta

Muudatustel, mille kohaselt ei pruugi Justiitsministeerium maksta toetust ebakvaliteetselt osutatud õigusabi eest, ei ole konkursi võitja jaoks mõju, kui osutatav teenus on kvaliteetne. Eelduslikult võib sihtgrupi jaoks ebasoovitav mõju avalduda seonduvalt mõne üksiku juhtumiga lepinguperioodi jooksul. Sellisel puhul (ebakvaliteetse õigusnõustamise tuvastamise korral) on Justiitsministeeriumil kaalutlusruum, millises ulatuses konkreetse isiku kohta toetus maksmata jäetakse või tasaarveldatakse ehk tasu ei pruugi jääda täies ulatuses saamata. Seega ei avalda muudatus sihtgrupile olulist mõju.

Regulatsiooni täiendamine sätetega, mille kohaselt tuleb kalendriaasta kohta esitatavas aruandes esitada rohkem andmeid, on vähese mõjuga konkursi võitja halduskoormusele, kuivõrd aruandeks vajalikke andmeid tuleb aasta jooksul eelnevalt talletada. Samas on tegemist otseselt konkursi võitja nõustamistevõrgust puudutavaga, mistõttu ei saa mõju pidada oluliseks.

Eelnevat arvestades on toetuse väljamaksmisele ja aruandlusele seatud nõuete muutmise mõju ulatus sihtrühmale väike ning muudatustega ei kaasne sihtrühmale olulist mõju, mida tuleks täiendavalt analüüsida.

5. Määruse rakendamise seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse rakendamine ei too riigile kaasa täiendavaid tegevusi. Uue konkursi ettevalmistamine ja läbiviimine ei ole varasemast keerukam ning kaasnev töömaht jääb üldjoontes samaks. Samuti ei muutu üldjoontes aruandluse ja järelevalvega seonduvad tegevused.

Kavandatavad muudatused ei mõjuta ka riigieelarvest üldise õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks eraldatava toetuse suurust. Muudatused aitavad kaasa kõnealuse toetuse optimaalsele kasutamisele, arvestades toetuse eesmärki. Sealhulgas ennetab asjakohane ja õigeaegne õigusnõu probleemide süvenemist, mis omakorda hoiab kokku nii osapoolte kui ka riigi ressursi (mh kohturessursi).

6. Määruse jõustumine

Eelnõuga sätestatakse, et määrus jõustub 1. jaanuaril 2021. aastal. Enne 1. jaanuari 2021 konkursi võitjaga sõlmitud lepingutele kohaldatakse kuni 31. detsembrini 2020 kehtinud määrust, et mitte mõjutada konkursi võitjaga varem sõlmitud kokkuleppeid ning õiguspärasust lähtuda lepinguperioodil lepingu sõlmimise ajal kehtinud õiguslikust raamistikust. Justiitsministri 5. jaanuari 2017. a määrus nr 1 „Üldise õigusnõustamise sihtgrupp ja õigusvaldkonnad ning selle nõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse jagamise tingimused ja kord“ tunnistatakse kehtetuks.

Määruse jõustumine kahes osas võimaldab piisava ajavaruga sujuvalt üle minna uutele nõuetele, mille alusel sõlmitakse konkursi võitjaga leping järgmiseks lepinguperioodiks ning osutatakse seejärel õigusnõustamise teenust.

7. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu saadetakse kooskõlastamiseks Siseministeeriumile, Sotsiaalministeeriumile ja Rahandusministeeriumile ning arvamuse avaldamiseks OÜ-le HUGO, Õigusteoste Büroole, Eesti Juristide Liidule, Lastekaitse Liidule, Eesti Puuetega Inimeste Kojale, Eesti Advokatuurile, Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Kojale ning Notarite Kojale.

Viljar Peep

Asekantsler